

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

IZMEKLĒTĀJS KRIMINĀLPROCESĀ LATVIJĀ

BAKALaura DARBS

Autore:

Santa Brolīte

Apliecības Nr.: sb12058

Darba vadītājs: Dr. jur., profesore Ārija Meikališa

RĪGA, 2018

SATURS

Anotācija.....	3
Annotation.....	4
Ievads.....	5
1. Jēdziens un vēsturiskā attīstība.....	7
1.1. Izmeklētāja institūta attīstība laika posmā no 1960.gada līdz 1994.gadam.....	7
1.2. Izmeklētāja institūta attīstība laika posmā no 1994. gada līdz 2005.gadam...	13
1.3. Izmeklētāja institūta attīstība spēkā esošā Kriminālprocesa likuma redakcijā..	17
2. Izmeklētāja procesuālie statusi kriminālprocesā.....	21
2.1. Izmeklētājs kā procesa virzītājs.....	21
2.2. Izmeklētājs kā izmeklēšanas grupas dalībnieks.....	22
2.3. Izmeklētājs kā procesuālo uzdevumu izpildītājs.....	24
3. Izmeklētājs kā procesa virzītājs izmeklēšanā.....	26
3.1. Izmeklētāja kā procesa virzītāja tiesības.....	26
3.2. Izmeklētāja kā procesa virzītāja pienākumi.....	28
4. Izmeklētāja institūts ārvalstīs.....	34
4.1. Izmeklētāja institūts Krievijas Federācijā.....	34
4.2. Izmeklētāja institūts Lietuvā.....	37
Kopsavilkums.....	43
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts.....	44

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba tēma ir „Izmeklētājs kriminālprocesā Latvijā”, kurā tiek apskatīts izmeklētāja institūts un tā pilnvaru apjoms laika posmā no 1960.gada līdz pat šobrīd spēkā esošajam regulējumam.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt izmeklētāja procesuālā statusa iegūšanas veidu, iespējamos procesuālos statusus, kādos viņš var parādīties kriminālprocesā, izmeklētāja procesuālo kontroli un kā gadu laikā ir mainījies izmeklētāja tiesību un pienākumu loks.

Autore pēta ne tikai izmeklētāja institūta vēsturisko attīstību Latvijā, bet paralēli arī izpēta šo institūtu Krievijas Federācijas un Lietuvas Republikas ietvaros, lai labāk varētu izdarīt secinājumus par iespējamajiem trūkumiem vai nepilnībām Latvijas kriminālprocesuālajā regulējumā attiecībā uz izmeklētāju.

Atslēgvārdi: izmeklētājs, pilnvaras, procesuālais statuss, procesa virzītājs.

ANNOTATION

The subject of the Bachelor's paper is "Investigator in Criminal Procedure in Latvia" which examines the investigator's institution and the extent of its powers from the 1960s to the current regulation.

The aim of the Bachelor's paper is to investigate the way of obtaining the procedural status of an investigator, the possible procedural status in which he may appear in criminal proceedings, the procedural control of an investigator, and how the investigator's rights and obligations have changed over the years.

The author studies not only the historical development of the investigator's institute in Latvia, but also studies this institute in the Russian Federation and Republic of Lithuania in order to better draw conclusions about possible deficiencies on the Latvian regulatory with regard to the investigator.

Keywords: investigator, powers, procedural status, process facilitator.

IEVADS

Kriminālprocesa likuma izstrāde ilga 15 gadus līdz 2005.gada 1.oktobrī tas stājās spēkā, nomainot no padomju laikiem spēkā esošo 1961.gadā pieņemto Kriminālprocesa kodeksu. Šī jaunā likuma mērķis ir noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošinātu ne tikai efektīvu, bet arī taisnīgu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē.

Ne par velti mēdz teikt: „Likumi ir domāti, lai tos pārkāptu”, un tā iemesla dēļ likumības un tiesiskās kārtības nodrošināšana valstī aptver tik plašu realizējamo pasākumu kopumu, lai sodītu likuma pārkāpējus un novērstu atkārtotu likuma pārkāpšanu. Noziedzīgi nodarījumi – kriminālpārkāpumi un noziegumi – nodara kaitējumu ne tikai personas tiesībām un ar likumu aizsargātajām interesēm, bet arī valsts un sabiedrības interesēm.

Viens no svarīgākajiem kriminālprocesa posmiem ir pirmstiesas izmeklēšana, jo tās laikā tiek procesuāli nostiprinātas nozieguma pēdas, savākti, procesuāli nostiprināti un pārbaudīti visi pierādījumi, formulēta un celta apsūdzība, kas nepieciešama, lai sagatavotu un nodrošinātu krimināllietas iztiesāšanu tiesā, kā arī, lai ātri, efektīvi un pilnīgi atklātu noziegumu. Runājot par izmeklētāju, tad tieši viņš ir tā amatpersona, kuram ir visplašākās pilnvaras šī posma ietvaros, un no tā, cik kvalitatīvi, pilnīgi un objektīvi viņš veiks pirmstiesas izmeklēšanas darbības, ir atkarīga tiesas spēja sekmīgi izskatīt krimināllietu, lai taisītu likumīgu un pamatotu spriedumu.

Tā kā noziedzības līmenim valstī ir tendence tikai pieaugt un, lai ar to cīnītos, liela loma ir visu kriminālprocesā iesaistīto dalībnieku veiktajām darbībām, kuras vērstas, lai ātri un pilnīgi atklātu konkrēto noziegumu. Tajā skaitā neatsverama nozīme ir tieši izmeklētāja veiktajām izmeklēšanas darbībām, to kvalitātei, ātrumam, profesionālajai kvalifikācijai, zināšanām un prasmēm. Latvijā izmeklēšanu savas kompetences ietvaros veic Kriminālprocesa likuma 386. pantā norādītās izmeklēšanas iestādes, un aptuveni 90% noziegumu izmeklē tieši Valsts policija.

Iemesls, kādēļ autore savam bakalaura darbam izvēlējās šo tēmu, ir pirmstiesas izmeklēšanā vērojamās aktuālas problēmas kā ieilguši kriminālprocesi,

neizlemtu lietu uzkrājumi un sūdzības par izmeklēšanas kvalitāti, kas liek meklēt aizvien jaunus risinājumus, lai pirmstiesas izmeklēšanas procesu padarītu ātrāku, efektīvāku un ekonomiskāku.

Šī darba mērķis ir izpētīt kā laika gaitā ir mainījies izmeklētāja pilnvaru apjoms un kādos iespējamajos procesuālos statusos izmeklētājs var parādīties pirmstiesas procesā.

Bakalaura darbs sastāv no četrām nodaļām. Pirmajā nodaļā tiek sīkāk aplūkots jēdziens „izmeklētājs”, kā arī izmeklētāja institūta vēsturiskā attīstība laika posmā no 1960.gada līdz pat šobrīd spēkā esošajam regulējumam. Otrajā nodaļā tiek aplūkoti procesuālie statusi, kādus izmeklētājs var ieņemt pirmstiesas procesa laikā. Savukārt trešajā nodaļā autore ir izpētījusi izmeklētāja kā procesa virzītāja tiesību un pienākumu apjomu. Visbeidzot ceturtajā nodaļā autore ir izpētījusi un salīdzinājusi Latvijas kriminālprocesuālo regulējumu ar Krievijas Federācijā un Lietuvas Republikā spēkā esošo kriminālprocesuālo regulējumu.

Izstrādājot darbu tika izmantotas:

- vēsturiskā pētniecības metode, lai izpētītu izmeklētāja institūta attīstību un kriminālprocesuālo regulējumu dažādos laika posmos;
- analītiskā pētniecības metode, lai analizētu tiesību aktus, literatūru un tiesību zinātnieku viedokļus;
- salīdzinošā pētniecības metode, lai salīdzinātu Latvijas un kādas citas valsts kriminālprocesuālo regulējumu un izmeklētāja institūtu.

1. JĒDZIENS UN VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA

Jēdziens „Izmeklētājs” ir definēts Kriminālprocesa likuma 28.pantā: „Izmeklētājs ir izmeklēšanas iestādes amatpersona, kura ar izmeklēšanas iestādes vadītāja rīkojumu pilnvarota izdarīt izmeklēšanu kriminālprocesā.”¹ Savukārt, Kriminālprocesa likuma 26.panta 2.daļā ir norādītas tās amatpersonas, kuras ir pilnvarotas veikt kriminālprocesu valsts vārdā.²

No šīs likuma normas izriet, ka izmeklētājs kriminālprocesā var ieņemt trīs procesuālos statusus: procesa virzītājs, izmeklēšanas grupas dalībnieks, procesuālo uzdevumu izpildītājs. Katram procesuālajam statusam ir likumā noteiktas kompetences robežas, kurās ir īstenojamas attiecīgās tiesības un pienākumi. Šos statusus autore sīkāk vēl apskatīs šī darba turpmākajās nodaļās.

No padomju laikiem spēkā esošo 1961.gadā pieņemto Kriminālprocesa kodeksu, kurā, atzīstams, tajā brīdī jau bija veiktas nozīmīgas izmaiņas, nomainīja jaunais Kriminālprocesa likums, kurš stājās spēkā 2005.gada 1.oktobrī.³ Līdz ar to ir radikāli mainījusies Kriminālprocesa likuma struktūra, jo ir veikti neskaitāmi grozījumi, likumu papildinot un pilnveidojot. Attiecīgi ir mainījies izmeklētāja institūts, prasības šī statusa iegūšani, kā arī tiesību un pienākumu apjoms. Šodien ar jēdzienu „Izmeklētājs” mēs saprotam procesuālu statusu, kurš ir ticis piešķirts attiecīgai amatpersonai, nevis amatu, kā tas ir bijis kādreiz.

1.1.Izmeklētāja institūta attīstība laika posmā no 1960.gada līdz 1994.gadam.

Latvijas padomju sociālistiskās republikas Kriminālprocesa kodeksa 43.pantā redzam „Izmeklētāja” legāldefinīciju: „Izmeklētājs ir noteiktā kartībā iecelta prokuratūras, iekšlietu iestādes vai valsts drošības iestādes amatpersona, kas izdara iepriekšējo izmeklēšanu krimināllietās savas kompetences robežās.”⁴ Ar terminu „izmeklētājs” kodekss saprot Prokuratūras, to skaitā kara un transporta

---

¹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005

² Turpat

³ Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Kolektīvā monogrāfija – rakstu krājums Ā. Meikališas zinātniskajā redakcijā – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015. – 448 lpp., 21.lpp.

⁴ Latvijas padomju sociālistiskās republikas Kriminālprocesa kodekss (Rīga, „Avots” 1985), 27.lpp

prokuratūras, Iekšlietu ministrijas un Valsts drošības komitejas amatpersonas, kuras savas kompetences robežās izdara iepriekšēju izmeklēšanu šiem resoriem piekritošajās krimināllietās, kā to paredz 127.p. Iepriekšēju izmeklēšanu var izdarīt arī prokurors, izmeklēšanas pārvaldes daļas un nodaļas priekšnieks. Tātad krimināllietu iepriekšējā izmeklēšana ir ekskluzīvi šo personu kompetence.

Izmeklētāju apstiprināšana amatā ietilpst prokuratūras, Iekšlietu ministrijas un Valsts drošības komitejas centrālo orgānu kompetencē. Izmeklētājam jābūt ar augstāko juridisko izglītību. Ņemot pēc amatiem, resorā ir izmeklētājs, vecākais izmeklētājs, sevišķi svarīgu lietu izmeklētājs. Vecākie izmeklētāji, sevišķi svarīgu lietu izmeklētāji un vecākie sevišķi svarīgu lietu izmeklētāji izmeklē sarežģītas krimināllietas vai noziegumus, kam ir visai liela sabiedriska nozīme. Visi izmeklētāji neatkarīgi no tā, kādā resorā viņi strādā, bauda vienādas procesuālas tiesības noziegumu izmeklēšanas gaitā. Arī izmeklēšanas procesuālā kārtība ir noteikta vienāda. Visu izmeklētāju darbs tiek pakļauts prokurora uzraudzībai.

Izmeklētājs ir aktīvs kriminālprocesuālās darbības subjekts, kas virza lietu. Viņa amatpienākumos ietilpst ātri, pilnīgi un vispusīgi izmeklēt noziegumu, kā arī darīt visu iespējamo noziegumu profilaksei. Izmeklēšana ir visai sarežģīts, darbietilpīgs process, kas nepakļaujas normēšanai un prasa no izmeklētāja ne tikai dziļas zināšanas tiesību un citās zinātņu nozarēs, tehnikā, mākslā, plašu dzīves pieredzi, bet arī labu fizisku sagatotību. Tādēļ izmeklētājam ir nepieciešamas tādas rakstura īpašības kā padomju patriotisms, pašai dziedība, mērķtiecība, operativitāte, objektivitāte, godīgums, kultūra.⁵

Kā var redzēt no Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa 43.panta un šī paša panta komentāriem, tad ar jēdzienu „Izmeklētājs” tiek saprasts amats, nevis procesuāls statuss.

Tā paša kodeksa 44.pantā ir noregulētas izmeklētāja pilnvaras: „Izdarot iepriekšējo izmeklēšanu, izmeklētājs visus lēmumus par izmeklēšanas virzienu un izmeklēšanas darbībām pieņem patstāvīgi, izņemot gadījumus, kad likumā prasīta prokurora sankcija, un ir pilnīgi atbildīgs par šo lēmumu likumīgu un savlaicīgu izpildi.

Ja izmeklētājs nepiekrīt prokurora norādījumiem par apsūdzības celšanu, nozieguma kvalifikāciju un apsūdzības apjomu, par lietas nosūtīšanu apsūdzētā

---

⁵ B. Azāna vispārīgā redakcija. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri (Avots, 1986)., 61.lpp.

nodošanai tiesai vai par lietas izbeigšanu, izmeklētājam ir tiesība nodot lietu amatā augstākam prokuroram, iesniedzot savus iebildumus rakstveidā. Šādā gadījumā prokurors vai nu atceļ amatā zemāka prokurora norādījumus, vai arī uzdod šo lietu izmeklēt citam izmeklētājam.

Lietās, kurās iepriekšējā izmeklēšana ir obligāta, izmeklētājam ir tiesība jebkurā brīdī sākt iepriekšējo izmeklēšanu, negaidot, kamēr izziņas iestāde izpilda šā kodeksa 118.pantā paredzētās darbības.

Izmeklētājam ir tiesība aizturēt un nopratināt uz šā kodeksa 120., 122. un 123. panta pamata un šajos pantos paredzētajā kārtībā personu, ko tur aizdomās par nozieguma izdarīšanu.

Izmeklētājam ir tiesība dot lietās, ko viņš izmeklē, izziņas iestādēm uzdevumus un norādījumus par kriminālās meklēšanas un izmeklēšanas darbībām, kā arī tiesību prasīt, lai izziņas iestādes piedalītos atsevišķu izmeklēšanas darbību veikšanā. Šādi izmeklētāja uzdevumi un norādījumi izziņas iestādēm ir obligāti.

Saskaņā ar likumu pieņemtie izmeklētāja lēmumi viņa izmeklējamā krimināllietā obligāti jāizpilda visiem uzņēmumiem, iestādēm, organizācijām, amatpersonām un pilsoņiem.⁶

Likums nosaka plašas izmeklētāja pilnvaras, kuras viņam ļauj patstāvīgi lemt principiālus iepriekšējās izmeklēšanas jautājumus, lai ātri un pilnīgi atklātu noziegumus un veiktu citus 2.p. paredzētos uzdevumus, stingri ievērojot šā kodeksa normas. Viņš var ierosināt krimināllietu, uzsākt iepriekšējo izmeklēšanu, izdarīt visas likumā paredzētās izmeklēšanas darbības un veikt citus pasākumus, kas ir virzīti, lai noskaidrotu 47. un 48.p. norādītos apstākļus. Izmeklētājs patstāvīgi nosaka izmeklēšanas virzienus, plāno un realizē izmeklēšanas darbības un citus pasākumus, izmeklēšanas darbību secību utt.⁷

Izmeklētājs ir pilnvarots viņa lietvedībā esošajā krimināllietā aizturēt un saukt pie kriminālatbildības jebkuru personu, ko viņš uzskata par nozieguma izdarītāju, pamatojoties uz krimināllietā savāktajiem pierādījumiem, kurus viņš novērtē no likuma viedokļa un vadoties no savas sociālistiskās tiesiskās apziņas. Krimināllietu, kura ir izziņas iestādes lietvedībā un kurā tiek izdarītas neatliekamas izmeklēšanas darbības saskaņā ar 118.p., izmeklētājs var pārņemt savā lietvedībā

---

⁶ Latvijas padomju sociālistiskās republikas Kriminālprocesa kodekss (Rīga, „Avots” 1985), 28.-29.lpp

⁷ B. Azāna vispārīgā redakcija. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri (Avots, 1986), 62.lpp.

pirms neatliekamo darbību pabeigšanas un pirms 125.p. noteiktā termiņa notecēšanas.

Izmeklētājs nedrīkst pielaist darbību dalībnieku, klātesošo un apkārtējo pilsoņu cieņas pazemošanu, veselības un dzīvības apdraudēšanu.

Lai visā pilnībā garantētu pilsoņu konstitucionālās tiesības, virknē gadījumu izmeklētāja patstāvība ir ierobežota. Likums paredz piecus gadījumus, kad izmeklētājam jāsaņem prokurora sankcija savām darbībām, t.i., šo darbību likumības apstiprinājums: personas apcietinājumam (11.p.), kratīšanai (168.p.), dokumenta apskatei un izņemšanai, kas satur valsts noslēpumu (169.p.), aresta uzlikšanai korespondencei un tās izņemšanai no pasta un telegrāfa iestādes (176.p.) un apsūdzētā vai aizdomās turētā, kuri nav apcietināti, ievietošanai ārstniecības iestādē (191.p.). Tā, piemēram, ja izmeklētāja lēmums par kratīšanas izdarīšanu ir pamatots un atbilst KPK 168.p. prasībām, tad kratīšana ir sankcionējama.

Izmeklētājam jāprasa prokurora piekrišana šādos gadījumos: krimināllietas izbeigšanai, nododot vainīgo sabiedriskajā galvojumā (6.p.), materiālu vai izbeigtās krimināllietas nodošanai biedru tiesai (7.p.) vai Nepilngadīgo lietu komisijai (8.p.), izmeklēšanas termiņa pagarināšanai (134.p.) un apsūdzētā atstatīšanai no amata (155.p.).

Saskaņā ar Likumu par PSRS prokuratūru un šā kodeksa 215.p. prokuroram ir tiesība dot norādījumus izmeklētājam izmeklējamā krimināllietā. Izmeklētāja pilnvaras un patstāvība izpaužas arī iespējā komentējamā panta otrajā daļā paredzētajos gadījumos nodot lietu amatā augstākam prokuroram ar saviem rakstveida iebildumiem pret amatā zemāka prokurora norādījumiem, ja viņš uzskata tos par nepamatotiem. Likums nenosaka, kādā formā izmeklētājam jāizsaka savi iebildumi, bet gan paredz rakstveida izklāstu, kuru viņš kopā ar lietu iesniedz amatā augstākam prokuroram. Pēdējais vai nu piekrīt izmeklētāja iebildumiem vai atceļ amatā zemāka prokurora rīkojumu, vai arī pretējā gadījumā nodod lietu citam izmeklētājam. Tas nozīmē, ka šajos principiālajos jautājumos neviens nevar piespiest izmeklētāju rīkoties pret viņa pārlicību.⁸ No likuma izriet, ka visos citos gadījumos prokurora norādījumi izmeklētājam jāizpilda. Protams, ka arī tad izmeklētājs savus iebildumus var darīt zināmus amatā augstākam

---

⁸ B. Azāna vispārīgā redakcija. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri (Avots, 1986)., 62.-63.lpp.

prokuroram, bet bez lietas nodošanas pēdējam, jo šajos gadījumos iebildumu iesniegšana neaptur saņemtā norādījuma izpildīšanu.

Izpildot prokurora norādījumus, izmeklētājs tai pašā laikā bauda procesuālu patstāvību norādījumu izpildīšanas metodēs, nepieciešamajās papildu darbībās, pierādījumu vērtēšanā u.tml., kad viņš var rīkoties neatkarīgi no prokurora uzskatiem.

Virknē darbību likums liedz izmeklētājam rīkoties bez prokurora sankcijas vai piekrišanas.

Likums nenosaka termiņus, kādos izmeklētājam būtu jāiesniedz savi iebildumi augstākam prokuroram un kādos tie būtu izlemjami, bet, domājams, ka gan viens, gan otrs ir jāizdara nekavējoties, jo iebildumu iesniegšana un izskatīšana neaptur izmeklēšanas termiņu.⁹

Tātad kā redzams no konkrētā regulējuma, tad procesuālās attiecības starp izmeklētāju un prokuroru izveidojas divu pilnvarojumu grupu saskarē. Izmeklētājam ir tiesība un pienākums visus lēmumus izmeklēšanas norisē pieņemt patstāvīgi, atbildot par šo lēmumu likumīgu un savlaicīgu izpildi (44.p.l.d.). Prokuroram savukārt ir tiesība un pienākums izmeklēšanu vadīt un virzīt saskaņā ar procesuālajām normām, kā arī uzraudzīt likumu ievērošanu visā iepriekšējās izmeklēšanas gaitā (41.p.l.d). Izmeklētājam jāizpilda prokurora norādījumi un lēmumi, kas pamatojas uz likumu, jo citādi nebūtu iespējama prokurora uzraudzības pilnvaru realizācija.¹⁰

Efektīva noziegumu izmeklēšana prasa veiksmīgu izmeklētāju sadarbību ar izziņas iestādēm un sabiedrību, tādēļ likums paredz izmeklētāja tiesības dot norādījumus izziņas iestādēm izdarīt kriminālās meklēšanas un atsevišķas izmeklēšanas darbības, kā arī prasīt sabiedrības palīdzību.

Norādījumus un uzdevumus izziņas iestādēm izmeklētājs dod rakstveidā, iesniedzot to izziņas iestādes priekšniekam. Izmeklētāja norādījumi ir obligāti izziņas iestādēm. Tos var pārsūdzēt prokuroram, bet tas neaptur norādījumu izpildīšanu. Izmeklētājam nav tiesības iejaukties izziņas iestāžu darbības metodēs, kuras tiek reglamentētas ar Iekšlietu ministrijas pavēlēm un instrukcijām.¹¹

---

⁹ B. Azāna vispārīgā redakcija. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri (Avots, 1986), 64.lpp.

¹⁰ A. liede. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi (Zvaigzne, 1970). 116.lpp.

¹¹ B. Azāna vispārīgā redakcija. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri (Avots, 1986), 64.lpp.

Ja izmeklētājs vēlas uzdot izziņas iestādei, piemēram, izdarīt kratīšanu vai citas darbības, kuras prasa prokurora sankciju, tad izmeklētājam pašam ir jātaisā attiecīgais lēmums, jāsaņem sankcija un lēmums jānosūta izziņas iestādei izpildīšanai.

Izmeklēšanas darbības jāveic pašam izmeklētājam, bet uzdot tās izziņas iestādēm var tikai izņēmuma gadījumos, kad izmeklētājs tās nevar veikt kaut kādu svarīgu apstākļu dēļ. Izmeklētājs var dot nepieciešamos norādījumus izziņas iestādei neatkarīgi no tā, vai lietā izziņa jau tika izdarīta vai ne. Izmeklētājs ir tiesīgs pieprasīt izziņas iestādes darbinieku līdzdalību vai palīdzību, piemēram, notikuma vietas, kratīšanas vietas vai kādas citas izmeklēšanas darbības vietas apsargāšanai, noziedznieka aizturēšanai u. tml.

Par savu pilnvaru pārkāpšanu izmeklētāju var sodīt gan disciplinārā kārtā, gan saukt pie kriminālatbildības.

Komentējamais likums attiecas kā uz prokuratūras, tā arī uz drošības komitejas un iekšlietu iestāžu izmeklētājiem.¹²

Arī izmeklētāja attiecības ar izmeklēšanas daļas priekšnieku izpaužas nevis izmeklētāja procesuālā pakļautībā izmeklēšanas daļas priekšniekam, bet gan procesuālā kopdarbā sekmīgas krimināllietas izmeklēšanai.

Izmeklētāja procesuālā darbība tieši nesaskaras ar tiesas darbu. Procesuālās attiecības starp izmeklētāju un tiesu rodas vienīgi tad, ja tiesa sūta krimināllietu papildizmeklēšanai un prokurors par to nav iesniedzis protestu. Izmeklētājam obligāti jāievēro tiesas prasības, t.i., papildus jāizdara visas tās izmeklēšanas darbības, kas vajadzīgas, lai tiesas norādījumi būtu izpildīti.¹³

Tādi ir izmeklētāja uzdevumi pirmstiesas izmeklēšanā. Tomēr arī šai jautājumā kriminālprocesa teorijā uzskati dalās. Daži teorētiķi, kas atzīst kriminālprocesa funkciju teoriju un sacīkstes principu, arī iepriekšējo izmeklēšanu konstruē, vadoties no šīm idejām. Tā prof. M. Strogovičs uzskata, ka izmeklētājs iepriekšējā izmeklēšanā izpilda šādas funkcijas: kriminālvajāšanas un apsūdzības funkciju, kas saistīta ar apsūdzības celšanu un apsūdzētā vainas pierādīšanu; aizstāvības funkciju, kas saistīta ar aizstāvības tiesību nodrošināšanu apsūdzētajam; lietas izšķiršanas funkciju, krimināllietu izbeidzot. Tādējādi, pēc prof. M.

---

¹² B. Azāna vispārīgā redakcija. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri (Avots, 1986)., 64.-65.lpp.

¹³ A.liede. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi (Zvaigzne, 1970), 117.lpp

Strogoviča domām, izmeklētāja darbībā apvienojas trīs viņa atzītās kriminālprocesa pamatfunkcijas.

Šo viedokli pārliecinoši kritizē S. Golunskis un arī R. Rahunovs, kaut arī viņš atzīst procesuālo funkciju teoriju.

Daži autori nepiekrīt viedoklim, ka izmeklētāja uzdevums izsmelt krimināllietas iepriekšējās izmeklēšanas realizācija. Viņi nosauc šādus difirencētus izmeklētāja uzdevumus: nozieguma ātra un pilnīga atklāšana; apsūdzētā saukšana pie kriminālatbildības; ar noziegumu nodarīto materiālo zaudējumu nodrošināšana; nozieguma veicinātāju cēloņu un apstākļu noskaidrošana un novēršana; pilsoņu audzināšana tā, lai tie nelokāmi izpildītu padomju likumus un cienītu sociālistiskās sadzīves noteikumus.

Viegli nomanāms, ka šis izmeklētāja „daudzveidīgo” uzdevumu uzskaitījums nav nekas cits kā jēdziena „vispusīga, pilnīga un objektīva izmeklēšana” satura izklāsts, turklāt tikai daļējs, kam pievienots viens no tiesvedības vispārīgajiem uzdevumiem, kuri nosaukti KPK 2.p.2.daļā. Ejot šādu ceļu, varētu izmeklētāja „funkciju” skaitu vēl tālāk paplašināt, pievienojot minētajām arī tādus uzdevumus kā „likumu pareiza piemērošana”, „sociālistiskās likumības nostiprināšana”, „noziegumu novēršana un izskaušana” (KPK 2.p.), „lietas izbeigšana”, „materiālu nodošana sabiedriskajām organizācijām” (6.-8., 208.p.) un daudzus citus ne mazāk svarīgus pilnvarojumus.

Taču visi nosauktie atsevišķie izmeklētāja pilnvarojumi saistās ar krimināllietas izmeklēšanas uzdevumu kā daļas ar veselo. Tā ir veselā izskaidrošana, nevis izmeklētāja funkciju dažādības pierādījums. Funkciju diferencēšanas pamatā jāliek to būtiskākā atšķirība.

Izmeklētāja uzdevumi ir vienādi neatkarīgi no tā, vai tas darbojas prokuratūras, valsts drošības vai iekšlietu iestāžu sistēmā.¹⁴

1.2.Izmeklētāja institūta attīstība laika posmā no 1994. gada līdz 2005.gadam

Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksā līdzās jēdzienam „izmeklētājs” pastāvēja arī tāds jēdziens kā „izziņas izdarītājs”. Taču pēc 1994.gada 22.jūnijā pieņemtajiem vērienīgajiem un plašajiem grozījumiem kriminālprocesā, pieņemot

---

¹⁴ A.liede. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi (Zvaigzne, 1970), 117.-118.lpp

likumu „Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā”, likumdevējs pilnībā atteicās no izmeklētāja institūta, atstājot vien jēdzienu „izziņas izdarītājs”.

Pirms izskatīt jautājumu par izziņas izdarītāju kā procesa virzītāju statusu, jānoskaidro jēdziens „izziņa”. Ar izziņu saprot Kriminālprocesa likumā noteikto izziņas iestāžu pilnvarotu amatpersonu darbību, kas ietver sevī operatīvo darbību un citas darbības, lai noskaidrotu, vai notikumā ir nozieguma pazīmes, lai ātri, pilnīgi atklātu noziegumu, noskaidrotu noziegumu izdarījušo personu, vienlaikus nodrošinot likuma pareizu piemērošanu. Izziņa ir krimināllietas ierosināšanas stadijas realizācijas forma, pirmstiesas izmeklēšanas sākuma posms, kas turpinās līdz brīdim, kad prokurors sāk kriminālvajāšanu pret konkrētu personu. Par izziņu kā darbību kopumā var runāt krimināllietas ierosināšanas stadijas un pirmstiesas izmeklēšanas stadijas robežās. Abos gadījumos izziņas gan darbības, gan procesa galamērķis ir izziņošana. Krimināllietas ierosināšanas stadijā izziņas mērķis ir izziņāt, vai notikumā ir noziedzīga nodarījuma pazīmes, pirmstiesas izmeklēšanā – noskaidrot, kas noziedzīgo nodarījumu izdarījis. Atšķirīgas ir izziņas metodes. Krimināllietas ierosināšanas stadijā, lai izšķirtu jautājumu par to, vai notikumā ir noziedzīga nodarījuma pazīmes, ir tiesības pieprasīt nepieciešamos materiālus, paskaidrojumus, noteikt revīziju un saņemt revīzijas atzinumu, pieprasīt un saņemt speciālista konsultāciju, tomēr nav tiesību izdarīt izmeklēšanas darbības, izņemot notikuma vietas apskati, ekspertīzes noteikšanu un eksperta atzinuma saņemšanu (ja ekspertīzes veikšanai nav nepieciešams izdarīt citas izmeklēšanas darbības). Turpretim pēc krimināllietas ierosināšanas izziņās galvenās metodes ir tieši izmeklēšanas darbības.

Atšķirīgi ir izziņas termiņi. Krimināllietas ierosināšanas stadijā izziņas termiņš ir līdz 10 dienām, izņēmuma gadījumos – ne ilgāk kā 30 dienas. Pirmstiesas izmeklēšanas stadijā izziņas termiņš nav konkrēti noteikts, tas izteikts nenoteikta perioda termiņa veidā – līdz kriminālvajāšanas sākšanai.¹⁵

Ar jēdzienu „izziņas izdarītājs” tiek saprasta amatpersona, kuru izziņai pilnvarojusi izziņas iestāžu priekšnieki vai viņu vietnieki. Izziņu var izdarīt arī personiski izziņas iestāžu priekšnieki vai viņu vietnieki. Izziņas pilnvarojums tiek dots ar speciālu izziņas iestādes vadītāja vai viņa vietnieka pavēli, rīkojumu vai norādījumu. Šādas tiesības var būt noteiktas arī attiecīgo resoru nolikumos,

---

¹⁵ Ārija Meikališa. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1.grāmata (Raka, 2000). 198.-199.lpp.

instrukcijās un pavēlēs, nosakot iestāžu amatpersonu funkcijas, tiesības un pienākumus. Izziņas iestādes priekšnieku rīkojumi izziņas izdarītājam ir obligāti. Izziņu tās izdarītājs veic patstāvīgi, atbildot par tās gaitu un rezultātiem. Izziņas izdarītājam ir pienākums pilnīgi, vispusīgi un objektīvi izmeklēt lietas apstākļus, noskaidrot nozieguma notikuma esamību un vainīgo, kā arī citus lietai nozīmīgus apstākļus. Izziņas izdarītājs var viņa rīcībā esošās lietās aicināt ikvienu personu nopratināšanai, prasīt no iestādēm, uzņēmumiem, organizācijām, amatpersonām un no personām izsniegt priekšmetus un dokumentus, no kuriem var iegūt lietai nepieciešamās ziņas, kā arī lūgt iestādes, organizācijas un uzņēmumus izdarīt dokumentālās revīzijas. Izziņas izdarītāja pieprasījumi ir obligāti jāizpilda.

Izziņas izdarītājs var piemērot likumā atļautos drošības līdzekļus aizdomās turētajam, pieņemot par to motivētu lēmumu, var likumā noteiktajā kārtībā atcelt vai grozīt drošības līdzekli savā lietvedībā esošajā krimināllietā; izņēmums šajā sakarībā ir apcietinājuma un mājas aresta kā drošības līdzekļu piemērošana. Izziņas izdarītājs ir tiesīgs veikt izmeklēšanas darbības savas kompetences ietvaros, kā arī ir kriminālprocesuālā likumdošanā noteiktos gadījumos – nav nozieguma notikuma; nodarījumā nav nozieguma sastāva; iestāties noilgums; persona sabiedriski bīstamā nodarījuma laikā nav sasniegusi vecumu, pēc kura sasniegšanas saskaņā ar likumu iespējama kriminālatbildība, - pieņemt lēmumu par krimināllietas izbeigšanu. Turpretim ir lēmumi, kurus var pieņemt izziņas izdarītājs, bet likumīgu spēku tie iegūst tikai pēc izziņas iestādes priekšnieka vai tā vietnieka apstiprinājuma, piemēram – lēmums par krimināllietas ierosināšanu, lēmums par atteikšanos ierosināt krimināllietu utt. Kriminālprocesuālajā likumdošanā nav ievērota konsekvence lietojot terminus „izziņas izdarītājs” un „izziņas iestāde”.¹⁶

Diemžēl kriminālprocesa kodeksā nav konsekvences, risinot jautājumu un nodalot izziņas iestādes, izziņas izdarītāja un izziņas iestādes priekšnieka kā procesa virzītāju kompetenci. Pareizi likuma norma būtu jātulko šādi – ja likumā ir nostiprināts, ka attiecīgo lēmumu var pieņemt izziņas iestāde, tad saprotams ka lēmumu sastāda izziņas izdarītājs, bet juridisko spēku tas iegūst pēc tam, kad to apstiprinājis attiecīgās izziņas iestādes priekšnieks. Savukārt, ja likuma pantā ir

---

¹⁶ Ārija Meikališa. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. (Raka, 1998.), 94.lpp.

reglamentēts, ka attiecīgu darbību vai lēmumu pieņem izziņas izdarītājs, tad šāds lēmums nav jāapstiprina izziņas iestādes priekšniekam.

1998.gada 14.oktobrī Latvijas Republikas Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā”, kas stājās spēkā 1999.gada 1.aprīlī. Grozījumi mēģināja ieviest skaidrību izziņas izdarītāja procesuālajā statusā. Daļēji tas izdevies, taču joprojām likumā vārdu „izziņas izdarītājs” un „izziņas iestāde” lietojumā nav ievērota konsekvence.

Ja krimināllietas ierosināšanai ir iemesli un pamats, izziņas izdarītājam atbilstoši savai piekritībai un kompetencei obligāti ir jāierosina krimināllieta un nekavējoties jāsāk izmeklēšana.

Ja noziedzīga nodarījuma atklāšanas un pierādījumu iegūšanas nolūkā ir veicamas neatliekamas izmeklēšanas darbības, izziņas izdarītājs sāk arī tādu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanu, kas ir piekritīga citai izziņas iestādei. Šādos gadījumos pēc neatliekamo izmeklēšanas darbību veikšanas krimināllieta nekavējoties nododama pēc piekritības.

Visos gadījumos, kad izziņas izdarītājs sāk izmeklēšanu krimināllietām, viņš to pieņem savā lietvedībā un nekavējoties, bet ne vēlāk kā 24 stundu laikā, paziņo par to prokuroram un ieinteresētajām personām.

Izziņas izdarītāja pienākums ir nodrošināt krimināllietā pieņemto lēmumu likumību, izmeklēšanas darbību savlaicīgu veikšanu, kā arī savā lietvedībā pieņemtās krimināllietas ātru, pilnīgu, vispusīgu un objektīvu izmeklēšanu.¹⁷ Tātad izziņas izdarītāja pienākumi ir sekojoši:

1. Ja ir kriminālprocesuālajā likumdošanā paredzētie iemesli un pamats, atbilstoši savai kompetencei un piekritībai jāierosina krimināllieta un nekavējoties jāuzsāk izmeklēšana.
2. Jānodrošina krimināllietā pieņemto lēmumu likumība, izmeklēšanas darbību savlaicīga veikšana, kā arī savā lietvedībā pieņemtās krimināllietas ātru, pilnīgu, vispusīgu un objektīvu izmeklēšanu.
3. Veikt citas likumdošanā paredzētās procesuālās darbības.¹⁸

---

¹⁷ Ārija Meikališa. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1.grāmata (Raka, 2000). 201.-202.lpp.

¹⁸ Ā. Meikališa, K. Strada Kriminālprocess Shēmās. Vispārīgā daļa (2000.gada 5.decembris), 84.lpp.

Saskaņā ar 1998.gada 14.oktobrī izdarītajiem grozījumiem Latvijas KPK patlaban spēkā esošais Kriminālprocesa likums reglamentē izziņas izdarītāja tiesības, nosakot, ka izziņas izdarītājam kā procesa virzītājam ir šādas tiesības:

1. Savas piekritis ietvaros ierosināt krimināllietu un veikt nepieciešamās pirmstiesas izmeklēšanas darbības Kriminālprocesa kodeksā noteiktajā kārtībā, līdz tiek noskaidrota persona, kas saucama pie kriminālatbildības, un iegūti pietiekami pierādījumi kriminālvajāšanas sākšanai;

2. Patstāvīgi pieņemt visus lēmumus par izziņas virzību un izmeklēšanas darbību veikšanu, izņemot Kriminālprocesa kodeksā noteiktos gadījumus, kad nepieciešams tiesneša lēmums vai prokurora piekrišana;

3. Dot rakstveida uzdevumus operatīvajiem dienestiem tādu apstākļu vai faktu noskaidrošanai, kuri ir būtiski krimināllietā, bet kurus var noskaidrot, tikai izmantojot operatīvās darbības metodes un līdzekļus;

4. Saņemt informāciju, kas iegūta, veicot operatīvo darbību krimināllietā, un pārbaudīt operatīvās darbības pasākumos iegūtas ziņas par faktiem Kriminālprocesa kodeksā noteiktajā kārtībā. Šāda informācija izmantojama, ievērojot Operatīvo darbības likuma nosacījumus.

Izziņas izdarītāja lēmumi viņa izmeklējamā krimināllietā obligāti izpildāmi visām fiziskajām un juridiskajām personām.¹⁹

1.3. Izmeklētāja institūta attīstība spēkā esošā Kriminālprocesa likuma redakcijā

Jaunais KPL stājās spēkā 2005.gada 1.oktobrī, nomainot no padomju laikiem spēkā esošo 1961.gadā pieņemto Kriminālprocesa kodeksu.²⁰ Saskaņā ar jaunā Kriminālprocesa likuma 28.pantu: „Izmeklētājs ir izmeklēšanas iestādes amatpersona, kura ar izmeklēšanas iestādes vadītāja rīkojumu pilnvarota izdarīt izmeklēšanu kriminālprocesā.”²¹

Viena no izmaiņām, kas attiecas uz šo procesa dalībnieku, ir redzama, pat neiedziļinoties institūta būtībā,- KPL vairs netiek lietoti jēdzieni „izziņas

¹⁹ Ārija Meikališa. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1.grāmata (Raka, 2000). 202.lpp.

²⁰ Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Kolektīvā monogrāfija – rakstu krājums Ā. Meikališas zinātniskajā redakcijā – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015. – 448 lpp., 21.lpp.

²¹ Kriminālprocesa likums. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 2005. – 347 lpp., 18.lpp.

izdarītājs”, „izziņas iestāde” un „izziņas iestādes priekšnieks”, bet gan tiek lietoti „izmeklētājs” un „izmeklētāja tiešais priekšnieks”.

Izmeklētājs saskaņā ar KPL normām kriminālprocesā var parādīties trijos statusos:

- 1) Kā procesa virzītājs;
- 2) Kā izmeklēšanas grupas dalībnieks;
- 3) Kā procesuālo uzdevumu izpildītājs.

Ja vēlākā procesa laikā rodas nepieciešamība nopratināt izmeklētāju sakarā ar viņa iepriekšējo piedalīšanos procesā, tad viņu var pratināt kā liecinieku.

Izmeklētājs kā procesa virzītājs darbojas pirmstiesas procesā izmeklēšanas laikā. Pēc 1994.gada veiktajiem plašajiem un vērienīgajiem grozījumiem KPK, likumdevējam pilnībā atsakoties no izmeklētāja institūta, procesa virzītājs līdz kriminālvajāšanas uzsākšanai varēja būt gan izziņas izdarītājs, gan arī prokurors, savukārt KPL paredzēts, ka vienīgais procesa virzītājs izmeklēšanā pirmstiesas procesa laikā ir izmeklētājs (KPL 27.p.2.d.1.pkt.). Tikai izņēmuma gadījumā šajā procesa posmā par procesa virzītāju var tikt noteikts prokurors (KPL 38.p.3.d.). Izmeklētāja kā procesa virzītāja tiesības un pienākumi noteikti KPL 29.pantā²². No šī panta izriet, ka izmeklētājs tiklīdz saņem ziņas par iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, veic visas nepieciešamās kriminālprocesuālās darbības līdz brīdim, kad krimināllietu var tālāk nodot prokuroram vai, pieņemot lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu.²³

Neiedziļinoties šī panta detalizētā apskatā, atzīmējums, ka tajā saskatāmas vairākas nepilnības, neprecizitātes un neatbilstības citām likuma normām. Tā, piemēram, šajā pantā kā izmeklētāja tiesības nav norādītas noraidījuma pieteikšanas tiesības, kaut gan situācijas, kad izmeklētājam šādām tiesībām vajadzētu būt, ir sastopamas (piemēram, jautājumu lemsana pie izmeklēšanas tiesneša izmeklēšanas laikā). Tāpat 29.p.2.d.6.pkt. paredz izmeklētājam tiesības pārsūdzēt izmeklēšanas tiesneša lēmumus tikai tiesas priekšsēdētājam, kas nesaskan ar KPL 286.p., saskaņā ar kuru izmeklētājs ar prokurora piekrišanu izmeklēšanas tiesneša lēmumus par tiem piespiedu līdzekļiem, kas saistīti ar brīvības atņemšanu, ir tiesīgs pārsūdzēt augstākas instances tiesnesim.

²² Ā.Meikališa, K. Strada-Rozenberga. Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010 – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010. – 832.lpp., 73.lpp.

²³ Kriminālprocesa likums. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 2005. – 347 lpp., 18.lpp.

Izmeklētājs var būt izmeklēšanas grupas dalībnieks (KPL 30.p.). Izmeklēšanas grupa var tikt izveidota kā visā pirmstiesas procesa laikā, tā izmeklēšanas un arī kriminālvajāšanas veikšanai. Izmeklēšanas grupas dalībnieka tiesiskais statuss reglamentēts KPL 30.pantā. Šajā pantā noteikts, ka konkrētu amatpersonu iekļauj izmeklēšanas grupā ar izmeklētāja tiešā priekšnieka vai amatā augstāka prokurora rīkojumu. KPL 395.p.1.d. savukārt norādīts, ka par izmeklēšanas grupas izveidi un konkrētu personu iekļaušanu tajā lēmumu pieņem virsprokurors vai izmeklēšanas iestādes vadītājs. Tādējādi secināms, ka šajos pantos vērojamas nesakritības izmeklēšanas grupas izveides tiesīgo subjektu lokā, jo jēdzieni „izmeklēšanas iestādes vadītājs” un „izmeklētāja tiešais priekšnieks” nav sinonīmi, tā kā KPL 31.p.1.d. noteikts, ka izmeklētāja tiešais priekšnieks var būt kā izmeklēšanas iestādes vadītājs, tā arī tās struktūrvienības vadītājs vai arī viņa vietnieks.

Izmeklēšanas grupas vadītājs ir attiecīgais procesa virzītājs (KPL 395.p.). Tādēļ gluži loģiski izmeklētājs var būt izmeklēšanas grupas vadītājs tikai izmeklēšanas laikā, bet izmeklēšanas grupas dalībnieks viņš var būt kā kriminālvajāšanas, tā izmeklēšanas laikā.

Izmeklētājs procesā var iesaistīties arī kā procesuālo uzdevumu izpildītājs. Procesuālo uzdevumu izpildītāja statusu reglamentē 32.pants. Procesuālo uzdevumu došana pirmstiesas procesa laikā noteikta 394.pantā. nošķirot procesuālo uzdevumu izpildītāja un izmeklēšanas grupas dalībnieka tiesiskos statusus, jāatceras, ka izmeklēšanas grupas dalībniekam pilnvaras ir plašākas, kā arī plašāka ir procesuālās pašiniciatīvas iespēja. Izmeklēšanas grupas dalībnieks ir tiesīgs patstāvīgi darboties grupas vadītāja dotā uzdevuma robežās, kamēr procesuālā uzdevuma izpildītājs tiesīgs veikt tikai konkrētas uzdotās darbības. Procesuālā uzdevuma izpildītājs nedrīkst pēc paša iniciatīvas vēl kādas darbības, kuras uzskata par nepieciešamām,- viņam par lietai nozīmīgiem faktiem ir pienākums informēt procesa virzītāju. Tikai saņemot jaunu uzdevumu, būs iespējama citu procesuālo darbību veikšana.²⁴

KPL 32. pantā nav iekļautas procesuālā uzdevuma veicēja tiesības. Domājams, ka tādas būtu paredzamas, piemēram, ja tiesības pārsūdzēt procesa

---

²⁴ Ā.Meikališa, K. Strada-Rozenberga. Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010 – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010. – 832.lpp., 74.-75.lpp.

virzītāja norādījumus ir piešķirtas izmeklēšanas grupas dalībniekam, tad identiskas tiesības vajadzētu piešķirt arī procesuālo uzdevumu izpildītājam.

Svarīgi liekas norādīt, ka izmeklētāja tiešais priekšnieks nav tiesīgs izskatīt sūdzības par izmeklētāja darbību vai lēmumiem- attiecīgi, ja kāds kļūdas pēc šādu sūdzību izmeklētāja tiešajam priekšniekam ir iesniedzis, tad viņam tā jāpārsūta pēc piekritības.

Savukārt atcelt izmeklētāja neatbilstošus lēmumus izmeklētāja tiešais priekšnieks, saskaņā ar KPL normām, var tikai pēc savas iniciatīvas, nevis izskatot sūdzību.²⁵

---

²⁵ Ā.Meikališa, K. Strada-Rozenberga. Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010 – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010. – 832.lpp., 75..lpp.

2. IZMEKLĒTĀJA PROCESUĀLIE STATUSI KRIMINĀLPROCESĀ

2.1. Izmeklētājs kā procesa virzītājs

Skatot Kriminālprocesa likuma 26.panta 2.daļas 1.punktu kopsakarā ar 27.panta 2.daļas 1.punktu tie paredz, ka vienīgais procesa virzītājs izmeklēšanā pirmstiesas procesa laikā ir izmeklētājs, un tikai izņēmuma gadījumos par procesa virzītāju var tikt noteikts prokurors.²⁶ No KPL 27.panta izriet, ka tikai amatpersona vai tiesa, kas konkrētajā brīdī vada kriminālprocesu, var būt par procesa virzītāju. Tātad mēs redzam, ka jēdziens „procesa virzītājs” ir šaurāks un attiecīgi ietilpst jēdzienā „amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu”. Šī paša panta 1.daļā ir arī noteiktas procesa virzītāja pilnvaras, kas ir:

- Organizēt kriminālprocesa norisi un lietvedību tajā;
- Pieņemt lēmumus par kriminālprocesa virzību;
- Nodrošināt iespēju kriminālprocesā iesaistītajām personām īstenot likumā noteiktās tiesības;
- Pieprasīt, lai ikviena persona izpilda kriminālprocesuālo pienākumu un ievēro procesuālo kārtību;
- Pašam vai iesaistot citas amatpersonas īstenot valsts pilnvaras kriminālprocesā.²⁷

Tā kā amatpersonai, kura vēlas iegūt izmeklētāja statusu, saskaņā ar KPL 28.pantu ir jāsaņem izmeklēšanas iestādes vadītāja izdots rīkojums, ar kuru tas pilnvaro amatpersonu izdarīt attiecīgo izmeklēšanu kriminālprocesā, tad papildus tam saskaņā ar KPL 376.panta 2. daļā noteikto, ir nepieciešams arī ierakstīt izmeklētāja datus kriminālprocesa reģistrā, lai tas varētu iegūt KPL paredzētās pilnvaras.²⁸

Tātad izmeklētājam kā procesa virzītājam ir pienākums uzsākt kriminālprocesu, vadīt un virzīt to, pieņemt visus procesam nozīmīgos lēmumus,

²⁶ Ā.Meikališa, K. Strada-Rozenberga. Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010 – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010. – 832.lpp., 73.lpp.

²⁷ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Strukturloģiskās shēmas ar paskaidrojumiem. A (vispārīgā) daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007. – 379.lpp., 50.lpp.

²⁸ Kriminālprocesa likums. Firma „AFS”, 2017

kā arī atbildēt par tā gaitu un rezultātu. Līdztekus tam izmeklētāja kā procesa virzītāja darbību uzrauga izmeklētāja priekšnieks, kuram saskaņā ar KPL 31.panta 1.daļu ir uzdots kontrolēt konkrētā kriminālprocesa veikšanu izmeklēšanas laikā.²⁹

Izmeklētāja tiešā priekšnieka pienākumos attiecībā uz izmeklētāju kā procesa virzītāju ietilpst:

- Nodrošināt, lai tas laikus uzsāktu kriminālprocesu;
- Nodrošināt kriminālprocesa veikšanu mērķtiecīgi un bez neattaisnotas novilcināšanas, piešķirot procesuālās pilnvaras nepieciešamajam savā pakļautībā esošo amatpersonu lokam;
- Dot norādījumus par izmeklēšanas virzienu un izmeklēšanas darbību veikšanu, ja izmeklētājs kā procesa virzītājs nenodrošina mērķtiecīgu izmeklēšanu un pieļauj neattaisnotu iejaukšanos personas dzīvē vai vilcināšanos.

Tajā pat laikā izmeklētāja tiešajam priekšniekam ir arī tiesības:

- Iepazīties ar viņam pakļautā procesa virzītāja lietvedībā esošā kriminālprocesa materiāliem;
- Pieņemt procesam nozīmīgus organizatoriskos lēmumus;
- Piedalīties tajās procesuālajās darbībās, ko veic procesa virzītājs;
- Veikt izmeklēšanas darbību, par to iepriekš informējot procesa virzītāju;
- Atcelt savā pakļautībā esošo procesa virzītāju nepamatoti un nelikumīgi pieņemtus lēmumus.³⁰

2.2. Izmeklētājs kā izmeklēšanas grupas dalībnieks

Izmeklēšanas grupas izveidošana pirmstiesas procesa veikšanai sarežģītās vai liela apjoma krimināllietās ir efektīva zinātniskā darba organizēšanas forma, kas pamatota ar vairāku dalībnieku procesuālo pūļu apvienošanu. Ieceltais par grupas vadītāju viens no izmeklētājiem vai prokuroriem ne tikai organizē grupas darbu,

---

²⁹ Turpat

³⁰ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Struktūrloģiskās shēmas ar paskaidrojumiem. A (vispārīgā) daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007, 59.lpp.

vada citu izmeklētāju un prokuroru darbu, bet katram no viņiem ir arī tiesības pieņemt lēmumus kriminālprocesā.³¹

Izmeklēšanas grupa var tikt izveidota kā visā pirmstiesas procesa laikā, tā izmeklēšanas un arī kriminālvajāšanas veikšanai.³² KPL 30.pants nosaka, ka: „Izmeklēšanas grupas dalībnieks ir kriminālprocesa veikšanai pilnvarota izmeklēšanas iestādes amatpersona vai prokurors, kas ar izmeklēšanas iestādes kompetentas amatpersonas vai amatā augstāka prokurora lēmumu iekļauts izmeklēšanas grupas sastāvā.”³³ Tātad šajā pantā kā redzams ir reglamentēts izmeklēšanas grupas dalībnieka tiesiskais statuss, tai skaitā arī izmeklētāja.

Savukārt KPL 395.p.1.d. norādīts, ka par izmeklēšanas grupas izveidi un konkrētu personu iekļaušanu tajā lēmumu pieņem virsprokurors vai izmeklēšanas iestādes vadītājs. Tādējādi secināms, ka šajos pantos vērojamas nesakritības izmeklēšanas grupas izveides tiesīgo subjektu lokā, jo jēdzieni „izmeklēšanas iestādes vadītājs” un „izmeklētāja tiešais priekšnieks” nav sinonīmi, tā kā KPL 31.p.1.d. noteikts, ka izmeklētāja tiešais priekšnieks var būt kā izmeklēšanas iestādes vadītājs, tā arī tās struktūrvienības vadītājs vai arī viņa vietnieks.

Tāpat atsevišķos gadījumos arī jēdzieni „amatā augstāks prokurors” un „virsprokurors” nesaskanēs, jo saskaņā ar KPL 43.p.2.d.4.pkt. un 5.pkt. amatā augstāka prokurora statuss var būt arī ģenerālprokuroram, kā arī amatā augstāka prokurora pienākumu pildīšana var tikt uzticēta jebkuram prokuroram.

Zināmas nepilnības šobrīd ir arī KPL 30.p. 3. un 4.daļai, jo tajā kā subjekts, kam var pārsūdzēt procesa virzītāja uzdevumus, kā arī subjekts, kura norādījumus var pārsūdzēt, ir minēts uzraugošais prokurors. Te jāatceras, ka izmeklēšanas grupa var būt arī kriminālvajāšanas brīdī, kad tāda statusa ka uzraugošais prokurors nemaz nav.³⁴

Izmeklēšanas grupas vadītājs ir attiecīgais procesa virzītājs (KPL 395.p.). Tādēļ gluži loģiski izmeklētājs var būt izmeklēšanas grupas vadītājs tikai

---

³¹ Сумбарова М. Уголовный процесс Латвии. Краткий курс. Учебное пособие. – Рига: Jumī, 2015, с. 94.

³² Ā.Meikališa, K. Strada-Rozenberga. Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010 – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010. – 832.lpp., 74.lpp.

³³ Kriminālprocesa likums. Firma „AFS”, 2017

³⁴ Ā.Meikališa, K. Strada-Rozenberga. Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010 – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010. – 832.lpp., 74.lpp.

izmeklēšanas laikā, bet izmeklēšanas grupas dalībnieks viņš var būt kā kriminālvajāšanas, tā izmeklēšanas laikā.³⁵

Pievēršoties izmeklētāja kā izmeklēšanas grupas dalībnieka tiesībām un pienākumiem, tad tie ir noteikti KPL 30.panta 2., 3. un 4. daļā:

1. Izmeklēšanas grupas dalībniekam procesa virzītāja uzdevumā un noteiktajos ietvaros ir tiesības veikt procesuālās darbības un pieņemt procesuālos lēmumus;

2. Tiesības pārsūdzēt procesa virzītāja uzdevumu, neapturot tā izpildi;

3. Ar procesa virzītāja starpniecību pārsūdzēt izmeklētāja tiešā priekšnieka un uzraugošā prokurora norādījumus.³⁶

Tādējādi secināms, ka izmeklētāja kā izmeklēšanas grupas dalībnieka pilnvaras ir ierobežotas ar pienākumu saskaņot savus lēmumus ar procesa virzītāju, kurš ir atbildīgs par attiecīgo kriminālprocesu. Tomēr veicot jau noteiktas, iepriekš saskaņotas izmeklēšanas darbības, izmeklēšanas grupas dalībnieks šajā brīdī jau ir procesuāli patstāvīgs.

2.3. Izmeklētājs kā procesuālo uzdevumu izpildītājs

Izmeklētājs procesā var iesaistīties arī kā procesuālo uzdevumu izpildītājs, kas nozīmē, ka viņa pienākumos ietilpst kvalitatīvi veikt vienu vai vairākas izmeklēšanas darbības procesa virzītāja uzdevumā.

Procesuālo uzdevumu izpildītāja statusu reglamentē 32.panta 1.daļa. Savukārt KPL 32.panta 2.daļā ir noteikti procesuālo uzdevumu izpildītāju pienākumi, kas ir:

1. Atbildēt par uzdotās izmeklēšanas darbības kvalitatīvu izpildi;

2. Informēt procesa virzītāju par visiem faktiem, kuri varētu būt nozīmīgi kriminālprocesa tiesiskai un taisnīgai pabeigšanai.³⁷

Vienīgais, ko mēs nevaram šajā pantā salasīt, ir procesuālo uzdevumu izpildītāja tiesības. Domājams, ka tādas būtu paredzamas, piemēram, ja tiesības pārsūdzēt procesa virzītāja norādījumus ir piešķirtas izmeklēšanas grupas

---

³⁵ Ā.Meikališa, K. Strada-Rozenberga. Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010 – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010. – 832.lpp., 74.lpp.

³⁶ Kriminālprocesa likums. Firma „AFS”, 2017

³⁷ Turpat

dalībniekam, tad identiskas tiesības vajadzētu piešķirt arī procesuālo uzdevumu izpildītājam.³⁸

Procesuālo uzdevumu došana pirmstiesas procesa laikā noteikta 394.pantā. Procesuālā uzdevuma izpildītājs ir tiesīgs veikt tikai konkrētas uzdotās darbības. Tas nedrīkst pēc paša iniciatīvas izdarīt vēl kādas darbības, kuras uzskata par nepieciešamām,- viņam par lietai nozīmīgiem faktiem ir pienākums informēt procesa virzītāju. Tikai saņemot jaunu uzdevumu, būs iespējama citu procesuālo darbību veikšana.³⁹ Tomēr tas nenozīmē, ka procesuālo uzdevumu izpildītājam nebūtu tiesības izteikt savu viedokli, ja viņš uzskata, ka ir nepieciešams veikt kādu konkrētu izmeklēšanas darbību. To viņš drīkst darīt, tikai tādā gadījumā viņam vispirms būs jāsapaida no procesa virzītāja atļauja, lai varētu šo darbību veikt.

---

³⁸ Ā.Meikališa, K. Strada-Rozenberga. Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010 – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010. – 832.lpp., 75.lpp.

³⁹ Turpat, 74.lpp.

3. IZMEKLĒTĀJS KĀ PROCESA VIRZĪTĀJS IZMEKLĒŠANĀ

3.1. Izmeklētāja kā procesa virzītāja tiesības

Šķiet pašsaprotami, ka kriminālprocesa mērķa sasniegšana ir iespējama vien tad, ja kriminālprocesā tiek nodrošināta pilnīga, vispusīga un objektīva izmeklēšana, nepieļaujot nepamatotu subjektīvismu un tendenciozitāti.

No KPL 27.panta pirmās daļas izriet, ka kriminālprocesa vadīšana un kriminālprocesa norises organizēšana ir uzticēta procesa virzītājam, kas izmeklēšanas stadijā ir izmeklētājs (vai izmeklēšanas grupas vadītājs – ja pirmstiesas kriminālprocesa veikšanai ir izveidota izmeklēšanas grupa). Tas ir tieši izmeklētāja kā procesa virzītāja (respektīvi, arī atbildīgā par kriminālprocesa vadīšanu un tā norises organizēšanu) uzdevums gādāt par to, lai minētie izmeklēšanas standarti kriminālprocesa mērķa sasniegšanai tiktu īstenoti.⁴⁰

KPL 29.panta 2.daļā ir noteiktas izmeklētāja kā procesa virzītāja tiesības, kuras ir:

- Likumā noteiktajā kārtībā pieņemt jebkuru procesuālo lēmumu un veikt jebkuru procesuālo darbību vai uzdot tās veikšanu izmeklēšanas grupas dalībniekam vai procesuālo uzdevumu izpildītājam;
- Ierosināt uzraugošajam prokuroram lemt jautājumu par kriminālvajāšanas uzsākšanu;
- Pārsūdzēt sava tiešā priekšnieka norādījumus;
- Pārsūdzēt uzraugošā prokurora lēmumus un norādījumus;
- Pārsūdzēt amatā augstāka prokurora norādījumus;
- Pārsūdzēt izmeklēšanas tiesneša lēmumus.⁴¹

Tomēr atzīmējams, ka šajā panta daļā ir saskatāmas vairākas nepilnības, neprecizitātes un neatbilstības citām likuma normām. Tā, piemēram, šajā pantā kā izmeklētāja tiesības nav norādītas noraidījuma pieteikšanas tiesības, kaut gan situācijas, kad izmeklētājam šādām tiesībām vajadzētu būt, ir sastopamas (piemēram, jautājumu lemšana pie izmeklēšanas tiesneša izmeklēšanas laikā).

⁴⁰ Rusanovs E., Smans A. Operatīvās informācijas ietekme uz procesa virzītāja iekšējās pārlicības veidošanos. Jurista Vārds. 2015.gada 3.novembris Nr. 43, 18.lpp.

⁴¹ Kriminālprocesa likums. Firma „AFS”, 2017

Tāpat 29.p.2.d.6.pkt. paredz izmeklētājam tiesības pārsūdzēt izmeklēšanas tiesneša lēmumus tikai tiesas priekšsēdētājam, kas nesaskan ar KPL 286.p., saskaņā ar kuru izmeklētājs ar prokurora piekrišanu izmeklēšanas tiesneša lēmumus par tiem piespiedu līdzekļiem, kas saistīti ar brīvības atņemšanu, ir tiesīgs pārsūdzēt augstākas instances tiesnesim.⁴²

Līdztekus tam autore uzskata, ka KPL 29.panta 2.daļas 1.punkts būtu jāskata kopsakarā ar KPL 318.pantu, jo tajā ir uzskaitīti procesuālie lēmumi, kurus izmeklētājs kā procesa virzītājs var pieņemt pirmstiesas procesā. Tie ir lēmumi par:

1. Kriminālprocesa turpmāko virzību;
2. Personas atzīšanu par aizdomās turēto;
3. Personas saukšanu pie kriminālatbildības;
4. Piespiedu līdzekļa piemērošanu;
5. Pirmstiesas procesa pabeigšanu.⁴³

Tomēr šis procesuālo lēmumu uzskaitījums nav izsmeļošs, jo izmeklētājam kā procesa virzītājam KPL noteiktajos gadījumos vai īpaši nozīmīgos jautājumos kriminālprocesam ir tiesības pieņemt arī citus procesuālus lēmumus.

KPL 29.panta 2.daļas 1.punkts reglamentē arī izmeklētāja tiesību uzdot jebkuru procesuālu darbību veikt izmeklēšanas grupas dalībniekam vai procesuālo uzdevumu izpildītājam, lai nodrošinātu pirmstiesas procesa sekmīgu norisi. Ar to ir jāsaprot gadījumi, kad izmeklētājam pašam objektīvu apstākļu dēļ nav iespējas veikt atsevišķas procesuālas darbības vai viņa lietvedībā esošais kriminālprocess ir ar augstu sarežģītības pakāpi vai veicamo izmeklēšanas darbību apjoms ir pārāk liels.

Savukārt, ja izmeklētājs ierosinās uzraugošajam prokuroram lemt jautājumu par kriminālvajāšanas uzsākšanu, tad brīdī, kad prokurors pārņems kriminālprocesa vadīšanu, viņš attiecīgi iegūs procesa virzītāja statusu, savukārt izmeklētājs zaudēs šo statusu un tam piekrītošās tiesības un pienākums. Ja prokurors jau kā procesa virzītājs nesaskatīs pamatu kriminālvajāšanas uzsākšanai, saskaņā ar KPL 403.panta 3.daļas 1.punktu viņš ir tiesīgs atcelt izmeklētāja lēmumu un atdot krimināllietu atpakaļ, papildus nepieciešamo izmeklēšanas darbību veikšanai.

---

⁴² Ā.Meikališa, K. Strada-Rozenberga. Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010 – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010. – 832.lpp., 74.lpp.

⁴³ Kriminālprocesa likums. Firma „AFS”, 2017

Visbeidzot KPL 29.panta otrās daļas 3., 4., 5. un 6. punktā izmeklētājam kā procesa virzītājam ir paredzēts pārsūdzības institūts, nenorādot uz konkrētiem pārsūdzības adresātiem, gadījumos, ja viņš uzskata par nepamatotiem vai nelikumīgiem un nepiekrīt sava tiešā priekšnieka vai prokurora norādījumiem vai lēmumiem, vai izmeklēšanas tiesneša lēmumiem, ar kuriem viņam ir uzlikti papildus pienākumi vai piešķirtas tiesības.⁴⁴

3.2. Izmeklētāja kā procesa virzītāja pienākumi

Izmeklētāja kā procesa virzītājam ir ne tikai tiesība, bet arī pienākumi, kuri attiecīgi reglamentēti KPL 29.panta pirmajā daļā. Atbilstoši šai normai, izmeklētāja pienākumi ir:

- izskatīt ziņas, kuras norāda uz iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, un uzsākt kriminālprocesu, tiklīdz konstatēts likumā noteiktais iemesls un pamats, vai atteikties uzsākt kriminālprocesu;
- veikt izmeklēšanas darbības, lai noskaidrotu, vai noticis noziedzīgs nodarījums, kas to izdarījis, vai kādai personai par to krimināltiesiski jāatbild, noskaidrot šo personu un iegūt pierādījumus, kas dod pamatu personas saukšanai pie kriminālatbildības;
- veikt visus likumā paredzētos pasākumus kaitējuma atlīdzināšanas nodrošināšanai;
- izvēlēties tādu kriminālprocesa veidu, kas nodrošina taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē un nepamatotiem izdevumiem;
- izpildīt sava tiešā priekšnieka, uzraugošā prokurora, amatā augstāka prokurora norādījumus vai izmeklēšanas tiesneša priekšrakstus;
- citi procesa virzītājam noteiktie pienākumi.⁴⁵

Tātad no šo pienākumu uzskaitījuma mēs varam secināt, ka izmeklēšanas stadijā izmeklētājs kā procesa virzītājs ir atbildīgs par kriminālprocesa norisi un

⁴⁴ Kriminālprocesa likums. Firma „AFS”, 2017

⁴⁵ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Struktūrloģiskās shēmas ar paskaidrojumiem. A (vispārīgā) daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007. – 379.lpp., 51.lpp.

lietvedību, kā arī viņam ir patstāvīgi jāpieņem lēmumi par kriminālprocesa virzību – par kriminālprocesa uzsākšanu, tā nodošanu prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai, kā arī par kriminālprocesa izbeigšanu, tā piemēram, noilguma gadījumā vai nekonstatējot noziedzīga nodarījuma esamību.

Saskaņā ar KPL 372.pantu izmeklētājs kā procesa virzītājs kriminālprocesu uzsāk, pieņemot attiecīgu lēmumu, kurā norāda:

- 1) tā uzsākšanas iemeslu un pamatu;
- 2) īsu nodarījuma aprakstu, ciktāl tas uzsākšas brīdī zināms;
- 3) personu, pret kuru uzsākts process, ja tāda ir zināma;
- 4) iestādi vai konkrētu personu, kurai uzdots procesu virzīt.

Lēmumu iespējams pieņemt ne tikai vispārējā kārtībā, bet arī rezolūcijas veidā, bet neskatoties uz sastādītā lēmuma veidu, tas nav pārsūdzams. Izmeklētājam, protams, ir jāievēro arī pārējie šī panta noteikumi par kriminālprocesa uzsākšanas kārtību.

Pēc lēmuma pieņemšanas par kriminālprocesa uzsākšanu, izmeklētājam kā procesa virzītājam jāveic izmeklēšana līdz brīdim, kad tiek noskaidrota persona, kura saucama pie kriminālatbildības, un savākti pietiekami pierādījumi, lai varētu kriminālprocesu tālāk nodot prokuroram kriminālvajāšanas uzsākšanai. Gadījumā, ja nav iespējams noskaidrot personu, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, izmeklēšana veicama līdz iestājas kriminālprocesa noilgums vai atklājas apstākļi, kuri nepieļauj kriminālprocesu saskaņā ar KPL 377.pantu.⁴⁶

Saskaņā ar KPL 378. un 400. pantu, ja kriminālprocesā kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu izdarījušo personu nav izdevies noskaidrot divu mēnešu laikā no kriminālprocesa uzsākšanas dienas, izmeklētājam ar uzraugošā prokurora piekrišanu jāizlemj jautājums par kriminālprocesa apturēšanu. Tādā pašā kārtībā var apturēt kriminālprocesu par smaga nozieguma izdarīšanu, ja vien tas nav saistīts ar vardarbību un ja šo noziegumu izdarījušo personu nav izdevies noskaidrot četru mēnešu laikā.⁴⁷

Pirms kriminālprocesa apturēšanas obligāti izpildāms procesuālo un izmeklēšanas pasākumu minimālais apjoms, kuru atbilstoši noziedzīgu nodarījumu klasifikācijai noteicis ģenerālprokurors. Ja uzraugošais prokurors konstatē, ka

⁴⁶ Kriminālprocesa likums. Firma „AFS”, 2017

⁴⁷ Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus vadlīnijas. Valsts policija, 2015.

Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/policija_msn_lat_2015.pdf , 67.lpp

kriminālprocesā izpildītas visas ģenerālprokurora prasības konkrēta noziedzīga nodarījuma izmeklēšanai, procesa virzītājs kriminālprocesu aptur līdz brīdim, kad var tikt noskaidrota vainīgā persona vai iestājas kriminālatbildības noilgums.

Pēc kriminālprocesa apturēšanas izmeklēšanas darbības var veikt tikai tad, kad tas ir atjaunots.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likumu nav iespējams apturēt kriminālprocesus par smagiem vardarbīgiem noziegumiem (laupīšanu, tīšu smagu miesas bojājumu nodarīšanu u. c.) un sevišķi smagiem noziegumiem (slepkavību, izvarošanu, zādzību lielā apmērā u. c.). Šie kriminālprocesi tiek uzskatīti par aktīvā izmeklēšanā esošiem līdz kriminālatbildības noilgumam. Savukārt attiecībā uz kriminālprocesiem, kuros ir iespējama apturēšana, prakse liecina, ka noteiktie termiņi (divi vai četri mēneši) bieži tiek pārsniegti. Kriminālprocesi atrodas aktīvā izmeklēšanā ilgāk par gadu, līdz tie tiek apturēti. Kā iemesls tam ir dažādu izmeklēšanas darbību nepieciešamība, piemēram, ekspertīzes vai liecinieka, kurš atrodas ārvalstīs, nopratināšana.⁴⁸

Uzraugošajam prokuroram, lemjot par piekrišanas došanu kriminālprocesa apturēšanai Kriminālprocesa likuma 400. panta trešās daļas kārtībā, jāpārbauda, vai krimināllietā izmantotas visas iespējas pamatot pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo faktu esamību vai neesamību un atkarībā no attiecīgā izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma specifikas aktīvi pildīt uzraugošā prokurora pienākumus – norādīt izmeklētājam atbilstošu izmeklēšanas virzienu un nepieciešamību veikt procesuālās, tajā skaitā izmeklēšanas, darbības. Uzraugošajam prokuroram jānodrošina, lai kriminālprocesos, ņemot vērā konkrētā noziedzīgā nodarījuma raksturu un izdarīšanas apstākļus, ir veiktas nepieciešamās darbības un procesuālie pasākumi.⁴⁹

Arīdzan, lai izmeklētājs kā procesa virzītājs varētu izbeigt kriminālprocesu uz KPL 379.panta pamata vai atteikt tā uzsākšanu KPL 373.panta 2¹.daļas ietvaros, viņam ir nepieciešama uzraugošā prokurora piekrišana.

Izmeklētājs patstāvīgi pieņem lēmumus par lielāko daļu procesuālo darbību, kuras ietvertas KPL 10.nodaļā, tajā skaitā arī lēmumus par drošības līdzekļu piemērošanu. Attiecīgi viņš var arī uzdot atsevišķu izmeklēšanas darbību veikšanu

⁴⁸Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus vadlīnijas. Valsts policija, 2015.

Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/policija_msn_lat_2015.pdf , 67.lpp

⁴⁹ Ģenerālprokurora 13.10.2011. pavēlē Nr. 67 „Par procesuālo un izmeklēšanas dokumentu apjomu”

izmeklēšanas grupas dalībniekam, procesuālo uzdevumu izpildītājam, ekspertam vai revidentam, paturot sev pilnīgu kontroli par šo darbību veikšanu un uzņemoties atbildību par šo kriminālprocesā iesaistīto personu darbībām. Tomēr ir arī izņēmumi, kad izmeklētājam kā procesa virzītājam ir jāsaņem papildus atļauja, lai veiktu konkrētas darbības. Tās ir:

1) Speciālās izmeklēšanas darbības, kurām saskaņā ar KPL 210.panta 2.daļu ir nepieciešams izmeklēšanas tiesneša lēmums;

2) Kratīšana, kurai saskaņā ar KPL 180.panta 1.daļu ir vajadzīgs izmeklēšanas tiesneša vai tiesas saņemts lēmums;

3) Ar brīvības atņemšanu saistītie drošības līdzekļi, izņemot aizturēšanu, kurai nav nepieciešams saņemt izmeklēšanas tiesneša lēmumu:

(a) Apcietinājuma piemērošanai saskaņā ar KPL 271.panta 3.daļu ir nepieciešams izmeklēšanas tiesneša vai tiesas nolēmums;

(b) Mājas aresta piemērošanai saskaņā ar KPL 282.panta 1.daļu ir nepieciešams izmeklēšanas tiesneša vai tiesas nolēmums;

(c) Lai piespiedu kārtā personu ievietotu ārstniecības iestādē ekspertīzes izdarīšanai, saskaņā ar KPL 283.panta 2.daļu ir nepieciešams izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmums;

(d) Lai nepilngadīgo ievietotu sociālās korekcijas izglītības iestādē, saskaņā ar KPL 285.panta 1.daļu ir nepieciešams izmeklēšanas tiesneša lēmums vai tiesas nolēmums.

Izmeklētāja pienākumos ietilpst arī cietušā kaitējuma atlīdzināšanas nodrošināšana. KPL 26.nodaļas ietvaros cietušajam ir tiesības iesniegt pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju jebkurā procesa stadijā līdz izmeklēšanas uzsākšanai pirmās instances tiesā. Šajā nodaļā ir noteikta kārtība, kādā cietušais var iesniegt kompensācijas pieteikumu, kādā formā tas ir izdarāms, kam jāadresē, kā nosakāms kompensācijas apmērs un cita svarīga.⁵⁰ Papildus šai nodaļai ir jāskata arī likums „Par valsts kompensāciju cietušajiem”, kurā ir noteikta kārtība, kādā cietušajam atlīdzināms kaitējums no valsts līdzekļiem.⁵¹

Skatot KPL 29.panta 1.daļas 4.punktu kopsakarā ar KPL 385.pantu, izmeklētājam kā procesa virzītājam ir pienākums izvēlēties vienu no šādiem procesa veidiem:

⁵⁰ Kriminālprocesa likums. Firma „AFS”, 2017

⁵¹ Likums „Par valsts kompensāciju cietušajiem”: LR likums. Pieņemts 18.05.2006.

1) virzīt kriminālprocesu, lai to izbeigtu, nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības;

2) virzīt kriminālprocesu, lai piemērotu prokurora priekšrakstu par sodu;

3) virzīt kriminālprocesu neatliekamības kārtībā;

4) virzīt kriminālprocesu saīsinātā procesa kārtībā;

5) virzīt kriminālprocesu vienošanās procesa piemērošanai;

6) veikt izmeklēšanu un kriminālvajāšanu vispārējā kārtībā.

Tāpat izmeklētājam izvēloties konkrētu procesa veidu, kādā virzīt kriminālprocesu, sākotnēji ir jākonstatē vairāki būtiski apstākļi, kuri arī noteikts procesa veida izvēli:

- vai ir noskaidrota persona, kura saucama pie kriminālatbildības, un, ja ir, tad, vai šī persona tika pārsteigta noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī vai tūlīt pēc tā izdarīšanas vai nē;

- Jāapzinās laika posms, kāds reāli nepieciešams, lai pabeigtu izmeklēšanu;

- Jāsaprot, vai ir iespējams veikt noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju saskaņā ar Krimināllikuma normām;

- Jāsaprot kāda veida noziedzīgs nodarījums tas ir – kriminālpārkāpums, mazāk smags, smags vai sevišķi smags noziegums.

Izmeklētāja izvēlētais procesa veids tiek nostiprināts attiecīgi pieņemtā procesuālā lēmumā, un par to tiek veikts atbilstošs ieraksts kriminālprocesa reģistrā. Izņēmums, kad reģistrā nav jāveic ieraksts ir, ja izmeklētājs izvēlas veikt izmeklēšanu un kriminālvajāšanu vispārējā kārtībā.⁵²

Svarīgi atzīmēt, ka kriminālprocesa efektīvas un tiesiskas veikšanas pamats ir izmeklēšanas kvalitāte. Tā ir atkarīga ne tikai no katras izmeklēšanā iesaistītās personas profesionalitātes, zināšanām un pieredzes, bet lielā mērā arī no izmeklēšanas darba organizācijas un kontroles mehānismu efektivitātes.⁵³ Tādējādi arī kriminālprocesā attiecībā uz pirmstiesas izmeklēšanas veikšanu pastāv iekšējā un ārējā procesuālā kontrole.

⁵² Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieņemts 21.04.2005.

⁵³ Pirmstiesas izmeklēšanas efektivitāte Valsts policijā. VK revīzijas ziņojums. Rīga: 2017. gada oktobris, 90.lpp. Pieejams: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2016/2.4.1-6_2016/rz_vp_20.09.2017_bez-ip.pdf

Iekšējā kontrole nozīmē, ka izmeklētāja darbu konkrētā kriminālprocesā kontrolē izmeklētāja tiešais priekšnieks. Izmeklētāja tiešā priekšnieka pienākumos ietilpst organizēt citu amatpersonu darbu, lai tās sniegtu atbalstu izmeklētājam (procesuālie uzdevumu izpildītāji, operatīvie darbinieki). Tāpat izmeklēšanas tiešajam priekšniekam ir pienākums dot norādījumus par izmeklēšanas virzienu un izmeklēšanas darbību veikšanu, ja procesa virzītājs nenodrošina mērķtiecīgu izmeklēšanu un pieļauj neattaisnotu iejaukšanos personas dzīvē vai vilcināšanos. Savukārt ārējā kontrole balstās uz uzraugošā prokurora pleciem, kuram ir pienākums dot norādījumus par procesa veida izvēli, izmeklēšanas virzienu un izmeklēšanas darbību veikšanu, ja procesa virzītājs nenodrošina mērķtiecīgu izmeklēšanu un pieļauj neattaisnotu iejaukšanos personas dzīvē vai vilcināšanos. Uzraugošais prokurors izskata sūdzības par izmeklētāja rīcību, kā arī var atcelt izmeklētāja pieņemtus lēmumus. Uzraugošais prokurors, kā jau autore ir iepriekš norādījusi, saskaņo arī vairākus izmeklētāja lēmumus, piemēram, par kriminālprocesa apturēšanu, ja nav noskaidrota noziedzīgu nodarījumu izdarītājā persona.⁵⁴

---

⁵⁴ Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus vadlīnijas. Valsts policija, 2015. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/policija_msn_lat_2015.pdf, 64.lpp

4. IZMEKLĒTĀJA INSTITŪTS ĀRVALSTĪS

Par iesmeslu, kādēļ autore izvēlējās izpētīt izmeklētāja institūtu un attiecīgo kriminālprocesuālo regulējumu tieši Lietuvas Republikā un Krievijas Federācijā, ir laiks, kad Latvijas un Lietuvas tiesību sistēmas bija vienotas ar Krievijas tiesību sistēmu.

4.1. Izmeklētāja institūts Krievijas Federācijā

Krievijas Federācijas Kriminālprocesa likums piešķir procesuālās tiesības un piešķir procesuālos pienākumus atkarībā no tā, kādu procesuālo statusu konkrētā persona ieņem kriminālprocesā. Tomēr, neraugoties uz to, procesuālo tiesību subjekts vienmēr nozīmēs to, ka tas:

1. pieder konkrētai personai (valdības pārstāvim vai privātpersonai - pilsonim);
2. Pakļaujas tikai likumam;
3. Nodrošināts ar atbilstošām garantijām;
4. Procesā nodrošina savu personīgo tiesību vai likumisko interešu, vai valsts vai sabiedrības interešu aizsardzību;
5. dod personai iespēju personīgi veikt noteiktas darbības (vai arī atturēties no konkrētu darbību veikšanas);
6. pārkāpuma gadījumā ir pakļauts likumā noteiktajai aizsardzībai.⁵⁵

Saskaņā ar Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodeksa 38.pantu: „Izmeklētājs ir amatpersona, kas ir pilnvarota šajā kodeksā paredzētās kompetences ietvaros veikt iepriekšēju izmeklēšanu krimināllietā”.⁵⁶ Tiesības un pilnvaras, kas saskaņā ar kriminālprocesa tiesību aktiem ir piešķirtas šai amatpersonai, nodrošinā tai visus nepieciešamos apstākļus un sniedz reālu iespēju veiksmīgai noziedzīga nodarījuma izmeklēšanai un tālākai tiesvedībai. Arīdzan jāuzsver šīs amatpersonas procesuālo tiesību īpašais raksturs, ka pie noteiktiem

⁵⁵ КУРС СОВЕТСКОГО УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА. Общая часть. Под редакцией А. Д. Бойкова и И. И. Карпеца. Москва. „Юридическая литература” (1989). 445.-446.lpp.

⁵⁶http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/d2ded67827ac27e40c418f749b9fbecb89ec1d84/

apstākļiem viņa tiesība kļūst par pienākumu. Tā piemēram, apsūdzētais pieprasa veikt ekspertīzi, lai atrisinātu jautājumu, kas, pēc viņa domām, prasa īpašas zināšanas zinātnes, mākslas, tehnoloģijas vai amatniecības jomā. Izmeklētājam ir tiesības noteikt ekspertīzi, bet, ja viņš uzskatīs pieteikumu par nepamatotu, viņam ir arī tiesības to noraidīt. Izmeklētājam par pienākumu noteikt ekspertīzi kļūs brīdī, ja lietu nevarēs pilnīgi atrisināt bez ekspertīzes veikšanas.⁵⁷

Izmeklētāja pilnvaras ir noteiktas šā paša kodeksa 38.panta 2.daļā: „

1. Uzsākt kriminālprocesu veidā, kādā to paredz šis kodekss;
2. Pieņemt krimināllietu savā lietvedībā izmeklēšanai vai nodot tās izmeklēšanu izmeklēšanas struktūras vadītājam;

3. Patstāvīgi vadīt izmeklēšanas gaitu, pieņemt lēmumus par izmeklēšanas un citu procesuālo darbību veikšanu, izņemot gadījumus, kad saskaņā ar šo kodeksu ir nepieciešams tiesas lēmums vai izmeklēšanas struktūras vadītāja piekrišana;

4. Sniegt izmeklēšanas struktūrvienībām šajā kodeksā noteiktajā kārtībā un gadījumos saistošus norādījumus operatīvās meklēšanas pasākumu izpildei, atsevišķu izmeklēšanas darbību veikšanai, lēmumu izpildei par aizturēšanu, aptiecināšanu un citu procesuālo darbību veikšanai, kā arī saņemt atlīdzību par attiecīgo darbību īstenošanu;

5. Pārsūdzēt izmeklēšanas struktūras vadītāja lēmumu saskaņā ar šā kodeksa 221.panta ceturtajā daļā noteikto kārtību, prokurora lēmumu par uzsākta kriminālprocesa atcelšanu, lēmumu par krimināllietas atdošanu atpakaļ izmeklētājam papildu izmeklēšanas veikšanai, mainot apsūdzības apjomu vai apsūdzētajam kvalificētās noziedzīgās darbības, vai grozot apsūdzītu un novērst konstatētos trūkumus.

6. Izmantot citas šajā kodeksā paredzētās pilnvaras.

Gadījumā, ja izmeklētājs nepiekrīt prokurora prasībām par federālo tiesību pārkāpumu novēršanu sākotnējās izmeklēšanas laikā, viņam ir pienākums iesniegt savus rakstiskos iebildumus izmeklēšanas struktūras vadītājam, kurš par to informē prokuroru.”⁵⁸

---

⁵⁷ КУРС СОВЕТСЛОГО УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА. Общая часть. Под редакцией А. Д. Бойкова и И. И. Карпеца. Москва. „Юридическая литература” (1989). 446.lpp.

⁵⁸http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/d2ded67827ac27e40c418f749b9fbecb89ec1d84/

Izmeklētāja uzdevums ir izskatīt visus pieteikumus un ziņojumus par iespējami izdarītu noziegumu; uzsākt kriminālprocesu, izmeklēt lietas apstākļus, meklēt personas, kas izdarījušas noziedzīgu nodarījumu; sniegt personām iespēju aizsargāt tās tiesības un likumiskās intereses, kuras ir aiskartas ar attiecīgo noziedzīgo nodarījumu; nodrošināt materiālo zaudējumu atlīdzināšanu; noteikt apstākļus, kas veicinājuši noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kā arī veikt attiecīgos pasākumus, lai novērstu to atkārtotu izdarīšanu nākotnē.

Šajā nolūkā izmeklētājs vispirms konstatē noziedzīgā nodarījuma esamību, atklāj noziedzīgā nodarījuma izdarītāju, savāc pierādījumus par viņa vainu un pēc tam piesaista viņu kā apsūdzēto, kā arī noskaidro visus tos apstākļus, kas ir nepieciešami tiesai, lai pareizam risinājumam jautājumam par apsūdzētā atbildību.

Provizorisko izmeklēšanu veic prokuratūras, iekšlietu iestāžu un valsts drošības iestāžu izmeklētāji (Kodeksa 28.pants). Saskaņā ar PSRS Prokuratūras likuma 18. pantu prokuratūras izmeklētāji veic pirmstiesas izmeklēšanu ne tikai par lietām, kas saskaņā ar likumu ietilpst viņu kompetencē, bet arī par jebkuru lietu, ko viņam ir uzdevis prokurors.

Kriminālprocesa kodeksa 30.pantā ir noteikts izmeklētāja juridiskais statuss, kurš nosaka, ka pirmstiesas izmeklēšanas laikā izmeklētājs pastāvīgi pieņem lēmumus par izmeklēšanas virzību un izmeklēšanas darbību veikšanu, izņemot gadījumus, kad likums paredz sankcijas saņemšanu no prokurora, un pilnībā uzņemt atbildību par šo darbību likumīgu un savlaicīgu izpildi.

Izmeklētājs ir pilntiesīgs kriminālprocesa darbības subjekts. Viņš vērtē pierādījumus pēc savas iekšējās pārlicības, pamatojoties uz visaptverošu, pilnīgu un objektīvu visu lietas apstākļu pārbaudi, vadoties pēc likuma un sociālistiskās taisnīguma izjūtas. Bez prokurora neviens nav pilnvarots dot viņam nekādus norādījumus par lietu. Ja izmeklētājs nepiekrīt prokurora norādījumiem par apsūdzību, par noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju un apsūdzības apmēru, par lietas nosūtīšanu tiesai vai par lietas izbeigšanu, izmeklētājam ir tiesības iesniegt lietu augstākam prokuroram ar rakstisku paziņojumu par viņa iebildumiem. Šajā gadījumā prokurors vai nu atceļ zemākā prokurora norādījumus, vai arī uzdod izmeklēšanu šajā lietā veikt citam izmeklētājam.⁵⁹

---

⁵⁹ КУРС СОВЕТСКОГО УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА. Общая часть. Под редакцией А. Д. Бойкова и И. И. Карпеца. Москва. „Юридическая литература” (1989). 454.-455.лрр.

Izmeklēšanas lēmumi, kas pieņemti saskaņā ar likumu par krimināllietām, kas atrodas viņa izmeklēšanā, ir saistoši visiem uzņēmumiem, iestādēm, organizācijām, amatpersonām un pilsoņiem (Kodeksa 30.pants).

Sākotnējo izmeklēšanu parasti veic vienīgi izmeklētājs. Tomēr tas neizslēdz jautājumu par izmeklēšanas gaitas kontroli, un lai pastiprinātu šo kontroles mehānismu, 1965.gadā tika skatīts izmeklēšanas nodaļas vadītāja institūts. Izmeklēšanas nodaļas vadītājam ir pienākums uzraudzīt, lai izmeklēšanas darbības tiktu savlaicīgi izpildītas, lai atklātu un novērstu noziegumus, veikt pasākumus, lai pilnīgi, visaptveroši un objektīvi sagatavotu sākotnējo izmeklēšanu. Saskaņā ar to izmeklēšanas nodaļas vadītājam ir tiesības pārbaudīt krimināllietas, dot izmeklētājam norādījumus par izmeklēšanu, apsūdzības celšanu, noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju un apsūdzības apjomu, lietas virzību, par atsevišķu izmeklēšanas darbību veikšanu, par krimināllietas nodošanu citam izmeklētājam. Viņam ir tiesības piedalīties izmeklēšanā un personīgi veikt izmeklēšanu, izmantojot izmeklētāja pilnvaras. Tomēr tas nenozīmē, ka izmeklēšanas nodaļas vadītāja pilnvaras, mazinātu prokuratūras uzraudzības lomi un nozīmi attiecībā uz pirmstiesas izmeklēšanas likumīgu norisi.⁶⁰

4.2. Izmeklētāja institūts Lietuvā

Saskaņā ar Lietuvas Republikas Satversmi valsts pārvaldības iestāžu pienākums ir nodrošināt sabiedrības drošību un kārtību, aizsargāt personas no mēģinājumiem apdraudēt viņu dzīvību un veselību, kā arī aizsargāt cilvēka tiesības un brīvības. Viens no veidiem, kas ļauj īstenot šo pienākumu, ir efektīva kriminālprocesa nodrošināšana, kuras mērķis ir aizsargāt cilvēka un pilsoņa tiesības un brīvības, kā arī sabiedrības un valsts intereses, pateicoties ātrai un pilnīgai noziegumu atklāšanai un pareizai likuma piemērošanai, kā rezultātā nozieguma veicējs tiek taisnīgi sodīts, savukārt nevainīgiem cilvēkiem sods netiek piespriests.⁶¹

Pilnvaras veikt pirmstiesas izmeklēšanu saskaņā ar Lietuvas Republikas Kriminālprocesa kodeksa 164.pantu ir izmeklēšanas iestāžu amatpersonām. Šajā

⁶⁰ КУРС СОВЕТСКОГО УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА. Общая часть. Под редакцией А. Д. Бойкова и И. И. Карпеца. Москва. „Юридическая литература” (1989). 455.lpp.

⁶¹ Promocijas darba kopsavilkums. Īpašo zināšanu piemērošanas īpatnības un problemātika pierādījumu sniegšanā Lietuvas kriminālprocesa ietvaros. Rīga: Biznesa augstskola „Turība”, 2015, 2.lpp.

pantā ir noteikts, ka pirmstiesas izmeklēšanu organizē un uzrauga prokurors. Prokurors var izlemt veikt pirmstiesas izmeklēšanu vai tās daļu. Kriminālprocesa kodeksā noteiktajos gadījumos atsevišķas izmeklēšanas darbības var veikt pirmstiesas tiesnesis.⁶² Tātad pirmstiesas procesā izmeklēšanas darbības ir tiesīga veikt izmeklēšanas iestāžu amatpersona, izņemot atsevišķus šajā kriminālprocesa kodeksā paredzētos gadījumus.

Izmeklēšanas iestādes, kuras ir pilnvarotas veikt pirmstiesas izmeklēšanu ir noteiktas Kriminālprocesa kodeksa 165. pantā. Tās ir:

1. Policija;
2. Valsts robežsardze;
3. Īpašais izmeklēšanas dienests;
4. Militārā policija;
5. Valsts drošības departaments;
6. Finanšu noziegumu izmeklēšanas dienests;
7. Muitas pārvalde;
8. Ugunsdzēsības un glābšanas dienests.⁶³

Pirmstiesas izmeklēšanas iestādes vai tās nodaļas vadītājs organizē pirmstiesas iestādes vai tās nodaļas darbu un uzrauga pirmstiesas izmeklēšanas amatpersonu darbu. Savukārt prokuroram ir:

1. pienākums uzraudzīt pirmstiesas izmeklēšanas iestāžu veikto pirmstiesas izmeklēšanas procesu;
2. pienākums dot norādījumus pirmstiesas izmeklēšanas iestāžu amatpersonām, kā arī uzdot izmantot kriminālizlūkošanas datu ievākšanas metodes un līdzekļus;
3. tiesības izveidot izmeklēšanas grupu, kuras sastāvā ir amatpersonas no dažādām pirmstiesas izmeklēšanas iestādēm.⁶⁴

Vienīgi prokurors drīkst iesniegt pirmstiesas tiesnesim ierosinājumu par darbību veikšanu atbilstoši tiesneša kompetencei. Attiecīgi pirmstiesas tiesneša kompetencē ietilpst:

---

⁶² Lietuvas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777>

⁶³ Turpat

⁶⁴ Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus vadlīnijas. Valsts policija, 2015. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/policija_msn_lat_2015.pdf, 80.lpp.

- piemērot procesuālos piespiedu līdzekļus un apstiprināt to piemērošanu;
- aicināt lieciniekus un cietušos dot zvērestu un veikt to nopratināšanu;
- nopratināt aizdomās turētos;
- Kriminālprocesa kodeksā noteiktajos gadījumos apstiprināt prokurora lēmumus utt.

Pirmstiesas tiesnesim nav atļauts veikt nekādas darbības pēc savas iniciatīvas. Pirmstiesas tiesneša īstenotajai cietušā, liecinieka vai aizdomās turētā nopratināšanai ir augstākā ticamības pakāpe, un, izskatot lietu tiesā, liecība var tikt nolasīta, ja nopratinātā persona kādu iemeslu dēļ nevar piedalīties tiesas sēdē. Pirmstiesas tiesnesis var iztiesāt arī krimināllietas, piemēram, paātrinātā procesa kārtībā, vienīgi viņš nevar būt iepriekš veicis nekādas darbības šajā kriminālprocesā.⁶⁵

Šis izstrādātais kontroles mehānisms ir ļoti līdzīgs Latvijas Kriminālprocesa likumā reglamentētajam, kurš paredz, ka izmeklētāja darbu konkrētā kriminālprocesā kontrolē izmeklētāja tiešais priekšnieks, savukārt izmeklētāja darbu izmeklēšanā uzrauga uzraugošais prokurors.

Izpētot Lietuvas kriminālprocesuālo regulējumu, autore vēlas norādīt uz tā atšķirīgo struktūru salīdzinājumā ar Latvijas Kriminālprocesa likumu. Tā piemēram, tajā nav atsevišķi izdalīts izmeklētāja institūts, tā vietā ir tikai izmeklēšanas iestādes amatpersona; nav tādu procesuālo statusu kā procesa virzītājs, izmeklēšanas grupas dalībnieks vai procesuālo uzdevumu izpildītājs. Atšķirībā no Latvijas Kriminālprocesa likuma, kurā noteikts, ka līdz kriminālvajāšanas uzsākšanai vienīgais procesa virzītājs izmeklēšanā pirmstiesas procesa laikā ir izmeklētājs, un tikai izņēmuma gadījumos tas var būt prokurors vai tiesa, tad Lietuvā kā kriminālprocesa virzītājs var būt gan izmeklēšanas iestādes amatpersona, gan prokurors.

Lietuvas Kriminālprocesa kodeksa 172.pantā ir ļoti vispārīgi reglamentētas izmeklēšanas iestāžu tiesības un pienākumi, kas ir:

⁶⁵ Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus vadlīnijas. Valsts policija, 2015. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/policija_msn_lat_2015.pdf, 81.lpp.

- tiesība veikt visas šajā kodeksā paredzētās darbības, izņemot tās, kuras var veikt tikai prokurors vai pirmstiesas izmeklēšanas tiesnesis;
- pienākums izpildīt visus prokurora norādījumus;
- pienākums savlaicīgi informēt prokuroru par šo pirmstiesas izmeklēšanas gaitu.⁶⁶

Šis uzskaitījums, pēc autores domām, nedod pilnīgu un izsmeļošu priekšstatu par attiecīgās amatpersonas pilnvaru apjomu pirmstiesas procesa laikā, tā iemesla dēļ būtu nepieciešams skatīt visu Kriminālprocesa kodeksu kopumā.

Lai labāk varētu izprast kriminālprocesa norisi un izmeklēšanas iestāžu amatpersonu darbību Lietuvas Republikā, autore vēlas aplūkot situāciju, kad zādzību no veikala izdarījusī persona ir pilngadīga un pārvalda valodu, kurā notiek kriminālprocess.

Par mantu, kurai ir ievērojama vērtība, uzskatāma manta, kuras vērtība pārsniedz 250 MIL, savukārt par maza apmēra mantu ir uzskatāma manta, kuras vērtība nepārsniedz 5 MIL.

1. Saņemot paziņojumu (sniedz veikala darbinieks vai apsargs pa tālruni) par zādzību veikalā, policijas amatpersonas ierodas notikuma vietā (parasti notikuma vietā pirmās ierodas patruļpolicijas amatpersonas).

2. Ierodoties notikuma vietā un pārbaudot informāciju par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, patruļpolicijas amatpersonas ar dežūrdaļas starpniecību izsauc operatīvās grupas amatpersonas.

3. Ierodoties notikuma vietā, operatīvās grupas amatpersona saņem ziņojumu no atbildīgā veikala darbinieka, apskata notikumu vietu un sastāda notikuma vietas apskates protokolu, izņem noziedzīga nodarījuma izmeklēšanā nozīmīgas lietas un dokumentus, kā arī videoierakstus (veikala telpu videonovērošanas kameru ierakstus) vai veic to apskati uz vietas, sastādot protokolu un atdodot minētās lietas.

4. Atgriežoties policijas struktūrvienībā, policijas amatpersona ievada visus datus (izdarītā noziedzīgā nodarījuma faktus, ziņas par cietušajiem un aizdomās turētajiem, ziņas par nozagtajām mantām utt.) Policijas reģistrēto notikumu reģistrā

⁶⁶ Lietuvas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777>

(PRNR) datorā. Tādējādi tiek uzsākta pirmstiesas izmeklēšana un krimināllietai tiek automātiski piešķirts reģistrācijas numurs.

5. Policijas amatpersona sagatavo paziņojumu par uzsākto pirmstiesas izmeklēšanu un nodod to prokuratūrai (tas jāizdara 24 stundu laikā pēc pirmstiesas izmeklēšanas uzsākšanas).

6. Kad prokuratūrā saņemts policijas struktūrvienības paziņojums par pirmstiesas izmeklēšanas uzsākšanu, tiek iecelts prokurors, kurš uzraudzīs pirmstiesas izmeklēšanas procesu. Ieceltais prokurors sagatavo rīkojumu policijas struktūrvienībai, norādot policijas amatpersonu, kurai uzticēts veikt pirmstiesas izmeklēšanu.

7. Tiek sastādīts aizdomās turētā pagaidu apcietināšanas protokols (aizdomās turēto var aizturēt līdz 48 stundām) un par personas aizturēšanu tiek informēts prokurors.

8. Tiek sagatavots paziņojums par personas atzīšanu par aizdomās turēto (paziņojumā jānorāda noziedzīgais nodarījums, par kura izdarīšanu persona tiek turēta aizdomās). Paziņojums jāizsniedz aizdomās turētajam 24 stundu laikā pēc aizturēšanas brīža.

9. Ja aizdomās turētajam nav sava aizstāvības advokāta, policijas amatpersona elektroniski sazinās ar valsts garantētās juridiskās palīdzības dienesta vadītāju, kurš aizdomās turētajam piešķir aizstāvības advokātu.

10. Kad aizdomās turētais saņemis paziņojumu par personas atzīšanu par aizdomās turēto, viņu nopratinā kā aizdomās turēto.

11. Visas personas, kurām ir informācija par izdarīto noziedzīgo darījumu, tiek nopratinātas, kā arī nepieciešamības gadījumā tiek organizēta konfrontācija un veikta pierādījumu pārbaude uz vietas.

12. Ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā veikalam nodarīti materiāli zaudējumi un tas vēlas uzsākt tiesvedību, veikala administrācija pilnvaro (iesniedz rakstveida pilnvaru) personu, kura pārstāvēs juridisko personu šajā kriminālprocesā. Šādā gadījumā izmeklētājs sagatavo rezolūciju par atļauju juridiskās personas pārstāvim piedalīties kriminālprocesā.

13. Saistībā ar krimināllietā pieteiktu civilprasību veikala pilnvarotā persona saskaņā ar izmeklētāja rezolūciju tiek atzīta par civilprasītāju šajā krimināllietā.

14. Krimināllietā tiek iekļauta aizdomās turēto raksturojoša informācija (informācija par sodāmību, tiesas spriedumu noraksti par apsūdzībām, ziņas par

personai administratīvajā pārkāpuma lietā piemērotajiem sodiem, ziņas par personas psihisko stāvokli, kas pieprasītas no ārstēšanas iestādēm, un cita informācija). Policijas amatpersonas iegūst informāciju par aizdomās turētā dzīvesvietas adresi, darbavietu, ienākumiem, ierakstiem no darba biržas, apsūdzībām un sodiem administratīvā pārkāpuma lietās, izmantojot policijas informācijas sistēmu. Tiesas spriedumu norakstus par apsūdzībām nosūta pa e-pastu no tiesas elektronisko iesniegumu sistēmas (šajā sistēmā dati tiek uzglabāti no 2005. gada).

15. Kad veiktas visas darbības, kas nepieciešamas pirmstiesas izmeklēšanā, policijas amatpersona nodod krimināllietu pirmstiesas izmeklēšanu uzraugošajam prokuroram.

16. Prokurors iesniedz pieteikumu par lietas izskatīšanu paātrinātā kārtībā un nodod to tiesai kopā ar pirmstiesas izmeklēšanas materiāliem.

17. Izskatot lietu tiesā, policijas amatpersonas nodrošina aizdomās turētā un visu liecinieku piedalīšanos procesā (viņiem nosūta tiesas pavēsti par ierašanos tiesā; ja kāds no tiem neierodas uz tiesas sēdi, policija tos atrod un nogādā tiesā).⁶⁷

---

⁶⁷ Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus vadlīnijas. Valsts policija, 2015. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/policija_msn_lat_2015.pdf, 89.-91.lpp.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Izmeklētāja institūta vēsturisko attīstību laika posmā no 1960.gada līdz šobrīd spēkā esošajam regulējam ir būtiski ietekmējis starpkaru periods un Krievijas tiesību sistēma.

2. Izmeklētāja darbu kriminālprocesa laikā kontrolē un uzrauga izmeklētāja tiešais priekšnieks un uzraugošais prokurors, kuru noteiktās kompetences Kriminālprocesa likumā nereti var pārklāties, tādējādi nenodrošinot pietiekami ātru, efektīvu un pilnīgu pirmstiesas izmeklēšanu.

3. Kriminālprocesa likuma 29.pantā noteiktie izmeklētāja kā procesa virzītāja pienākumi un tiesības nedod pilnīgu un izsmeļošu priekšstatu par viņa pilnvaru apjomu, tādēļ ir nepieciešams skatīt Kriminālprocesa likumu kopumā.

4. Likumdevējs Kriminālprocesa likumā ne visai veiksmīgi ir izvēlējis jēdzienu „izmeklēšanas iestādes”, jo tās ir iestādes, kurās tiek veikta izmeklēšana, bet tā nav šo iestāžu pamatfunkcija.

5. Šobrīd spēkā esošajā Kriminālprocesa likumā ar jēdzienu „izmeklētājs” ir jāsaprot procesuālu statusu, kuru amatpersona var ieņemt, saņemot attiecīgi izdotu rīkojumu no izmeklēšanas iestādes vadītāja, nevis amats. Šo jēdzienu lieto, lai apzīmētu amatpersonu veicamos uzdevumus kriminālprocesa laikā.

6. Salīdzinot izmeklētāja institūtu Latvijā ar Krievijas Federācijas un Lietuvas Republikas kriminālprocesuālo regulējumu, ir redzams, ka noziegumus izmeklē noteiktā kārtībā pilnvarota amatpersona, kurai ir noteikta kompetence, paralēli likumdevējiem paredzot attiecīgu kontroles mehānismu.

IZMANTOTAS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS

Literatūra

1. Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970
2. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Struktūrloģiskās shēmas ar paskaidrojumiem. A (vispārīgā) daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007
3. Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1. grāmata. Rīga: RaKa, 2000
4. Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 1998
5. Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocess shēmās. Vispārīgā daļa. Rīga: P&K, 2000
6. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010
7. Kolektīvā monogrāfija – rakstu krājums Meikališas Ā. zinātniskajā redakcijā. Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015
8. Azāna B. vispārīgā redakcija. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1986
9. Бойкова Д. А. и Карпеца И. И. Курс советского уголовного процесса. Общая часть. Москва: Юридическая литература, 1989
10. Сумбарова М. Уголовный процесс Латвии. Краткий курс. Учебное пособие. – Рига: Jumi, 2015,

Perioda

Rusanovs E., Smans A. Operatīvās informācijas ietekme uz procesa virzītāja iekšējās pārliecības veidošanos. Jurista Vārds. 2015.gada 3.novembris Nr. 43.

Normatīvie akti

1. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: Avots, 1985

2. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Pieejams:
http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/d2ded67827ac27e40c418f749b9fbecb89ec1d84/
3. Kriminālprocesa likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005
4. Kriminālprocesa likums. Firma „AFS”, 2017
5. Latvijas Republikas prokuratūras pavēle Nr. 67 no 13.10.2011. Par procesuālo un izmeklēšanas pasākumu minimālo apjomu.
6. Likums „Par valsts kompensāciju cietušajiem”: LR likums. Pieņemts 18.05.2006.
7. Lietuvas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777>

Avoti internetā un citi avoti

1. Pirmstiesas izmeklēšanas efektivitāte Valsts policijā. VK revīzijas ziņojums. Rīga: 2017. gada oktobris. Pieejams: http://www.lrvk.gov.lv/uploads//reviziju-zinojumi/2016/2.4.1-6_2016/rz_vp_20.09.2017_bez-ip.pdf
2. Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus vadlīnijas. Valsts policija, 2015. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/policija_msn_lat_2015.pdf
3. Promocijas darba kopsavilkums. Īpašo zināšanu piemērošanas īpatnības un problemātika pierādījumu sniegšanā Lietuvas kriminālprocesa ietvaros. Rīga: Biznesa augstskola „Turība”, 2015, 2.lpp.